संदर्भ सूची

अ) मराठी -

अकोलकर ग.वि.व पाटणकर ना.वि.(१९७०), मराठीचे अध्यापन ,पुणे, व्हीनस प्रकाशन.

कुंडले म.बा.(१९९१),` मराठीचे अध्यापन`, पुणे, श्रीविद्या प्रकाशन.

कुंडले म.बा. (१९९०),` शैक्षणिक तत्त्वज्ञान व शैक्षणिक समाज शास्त्र`, पुणे, महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथनिर्मिती मंडळासाठी श्री विद्या प्रकाशन, पुणे.

जगताप ह.ना., (१९९२०),` अध्यापन उपपत्ती व अध्यापन पद्धती,` पुणे, नूतन प्रकाशन.

जोशी अ.न.(१९८५),` अध्यापनाची प्रतिमाने`, कोल्हापूर,शिक्षणशास्त्र विभाग,शिवाजी विद्यापीठ.

जोशी अ.न.(१९८८),` शिक्षक प्रशिक्षणाच्या गुणवत्ता वाढीची योजना, अभ्यास मंडळाच्या विचारार्थ एक टिपणी,` कोल्हापूर,शिक्षणशास्त्र विभाग,शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

जोशी अ.न.(१९८५),` सूक्ष्म अध्यापन एक दशकाच्या वाटचालीनंतर`, भारतीय शिक्षण अंक, १ जानेवारी,१९८५.

जोशी अ.न.आणि सप्रे एन.आर.(१९९१),` कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये,कौशल्य कथन`, कोल्हापूर ? शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न.आणि पाटील बा.ना. (१९९१),` कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये,` ` कौशल्य मूलभूत प्रश्न`, कोल्हापूर : शिक्षण प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न.आणि सप्रे एन.आर.(१९९१),` कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये`, कौशल्य, ` शिक्षक प्रतिक्रिया`, कोल्हापूर शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न.आणि पवार सू.र.(१९९१):` कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये,कौशल्य, ` प्रचलन`, कोल्हापूर : शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न. आणि पवार सू.र.(१९९१):` कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये, कौशल्य ` चेतक बदल`, कोल्हापूर : शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न.आणि पवार सू.र. (१९९१): कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये,कौशल्य, ' पाठाचा प्रारंभ', कोल्हापूर : शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न.आणि पवार सू.र.(१९९१):' कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये,कौशल्य, ' समारोप', कोल्हापूर : शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न. आणि नायकवडे यु.ए.(१९९१): कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये, कौशल्य' स्पष्टीकरण' , कोल्हापूर : शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी अ.न. आणि नायकवडे यु.ए.(१९९१): कोल्हापूर सूक्ष्म कौशल्ये, कौशल्य' फलक लेखन', कोल्हापूर:शिक्षक प्रशिक्षण प्रकाशन.

जोशी शै.र. (१९८९):' मराठी कवितेचे अध्यापन', पुणे: नूतन प्रकाशन.

डांगे चंद्रकुमार, (१९६२):' मातृभाषेचे अध्यापन', पुणे:प्रतिमा मुद्रणालय.

दांडेकर वा.ना.(१९८१):' शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र', कोल्हापूर: मोघे प्रकाशन.

दांडेकर वा.ना.(१९८५):' शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र', पुणे : श्री विद्या प्रकाशन.

दामले कुसुम (१९९१):' प्रायोगिक मानस शास्त्र' , नागपूर: महाराष्ट्र ग्रंथ निर्मिती मंडळासाठी साहित्य प्रसार केन्द्र.

नायकवडे उ.अ.' स्वयंअध्ययनावर आधारित सूक्ष्म अध्यापन कार्यक्रमासाठी बी.एड., विद्यार्थ्यांकरिता उपयुक्त अशा मराठी माध्यमातील साहित्याचा विकास व चाचणी', अप्रकाशित शोध प्रबन्ध (एम.फिल.)~~कोल्हापूर~~: शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

पवार सू.र.(१९८७):' सूक्ष्म अध्यापनाच्या काही कौशल्यांच्या स्वयं साहित्याचा विकास आणि विचार' अप्रकाशित एम.फिल.शोध प्रबंध,शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर.

पारसनीस न.रा.(१९८७): शिक्षणाची तात्त्विक आणि समाजशास्त्रीय भूमिका', पुणे : नूतन प्रकाशन.

पाटील बा.वा.(१९८९):' पाठटाचण कार्यवाही प्रशिक्षणानंतर दिलेल्या पाठ नियोजन प्रशिक्षणाचा शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापनावरील परिणामाचा अभ्यास' ~~कोल्हापूर~~ : शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

पाटील लीला (१९८३):' आजचे अध्यापन', पुणे , श्री विद्या प्रकाशन.

पाटील लीला, (१९७८): ' मराठीचे अध्यापन व मूल्यमापन', पुणे: व्हीनस प्रकाशन.

पायमल व.ब. (१९८८): ' अध्यापक महाविद्यालयातील प्रात्यक्षिक कामाच्या समस्यांचा चिकित्सक अभ्यास', अप्रकाशित शोध प्रबंध (एम.फिल.), ~~कोल्हापूर~~ : शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

पारसनीस न.रा. (१९९३)? ' शिक्षकांचे प्रशिक्षण' पुणे: नूतन प्रकाशन.

पुजारी एस.वाय. (१९९२): शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील मार्गदर्शन देण्याच्या पद्धतीचा चिकित्सक अभ्यास' अप्रकाशित एम.फिल. शोध-प्रबंध, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

फाटक म.वि., (१९६१): ' मराठी कवितेचे अध्यापन', पुणे, मॉडर्न बुक डेपो, प्रकाशन.

बापट मा.गो. (१९८६): ' शैक्षणिक संशोधन' पुणे : नूतन प्रकाशन.

बोकील वि.पां. (१९६७): ' शिक्षणाचे तत्त्वज्ञान', पुणे: चित्रशाळा प्रेस प्रकाशन.

भिंताडे वि.रा. (१९८९): ' शैक्षणिक संशोधन पद्धती', पुणे: नूतन प्रकाशन.

मस्के टी.ए.: (१९८८): ' शैक्षणिक संख्याशास्त्र', पुणे प्रकाशन.

महाराष्ट्र शै.सं.व प्र.परिषद, १९८७, ' सूक्ष्म अध्यापन', पुणे.

मुळे रा.रा., उमाठे वि.तु. (१९७७) : ' शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्त्वे', नागपूर : साहित्य प्रसार केन्द्र.

वनारसे सु.म. (१९७६): ' प्रायोगिक मानसशास्त्र' पुणे व्हीनस प्रकाशन.

वाशीकर रा.श्री. (१९८५): ' मराठी साहित्याचे अध्यापन', पुणे, नूतन प्रकाशन.

संत दु.का. (१९८८): ' संशोधन पद्धती, प्रक्रिया व अंतरंग', पुणे: पुणे विद्यार्थीगृह प्रकाशन.

सुरवसे म.पं. (१९९०): ' नियोजन व कार्यवाही क्षमतेमध्ये प्रभुत्त्व पातळीसाठी दिलेल्या प्रशिक्षणाचा विद्यार्थी शिक्षकाच्या अध्यापनावरील परिणामाचा अभ्यास', अप्रकाशित शोध प्रबंध (एम.फिल), ~~कोल्हापूर~~: शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

B) ENGLISH

Allen D.M. and Ryank, K.A. (1969), 'Micro-Teaching', Reading Massachusttes; Addison Wesley.

Barnet E.M.(1977) "The Enfluence of Writteh Observation Cues Questing Behaviour of Student Teacher" on Published Doctoral Dessertation, Abstracts International, H.Vol.38, No.18, April.

Best J.W. (1983), "Research in Education", New Delhi, Prentice Hall of India Private Limited.

Bindra Dalbir (1976): 'A Theory of Intelligent Behaviour', New York : John Wiley and Sons Inc.

Bob Wilson (1989):" Methods of Teaching: Group Work " England: Parthenon Publishing ,p.92,Vol.2.

Bogue J.D.(1969)," Principles of Demography, New York, London (John Wily and Sons, Inc.

Borg W.R., Kelly M.L., Langer P.,Gall M.(1970), "The Municourse, A Microteching Aproach to Teacher Education", London : Collier, Macmillan.

Brown G.A. (1975) ." Mircoteaching, A Programme of Teaching Skill", London : Methuen and Co., Ltd.

Buch M.B.(1974)," A Survey of Research in Education", Baroda: CASE, M.S., University.

Buch M.B.(1979): " A second Survey of Research in Education", Baroda : Society for Education Rexearch and Development.

Buch M.B.,(1987) ,"Third Survey of Research in Education, New Delhi : N.C.E.R.T.,.

Clark C.M.,(1976): The Effects of Teacher Practice on Student Learning and Attitudes in Small Group Instruction, Stanford, California.

Clark C.M. & Yinger R.J.(1979) Three studies of Teacher Planning(Research series No.55) East lansing: Michigan State University.

Clark C.M., "Yinger R.J.(1977), Research on Teacher Thinking Currice, Ing.7,279-304.

Clark,M.C. and Peterseh P.L.(1988) " Teacher's Thought Process", In Third Edition = M.Kiittrock, Hand Book of Research on Teaching", New York, Macmillan Publishing Company.

Cohen L. and Manion L.(1978): A Guide to teaching practice, London: Methu and Co., Ltd.,

Cohen, L and Manion L.(1980): 'Research Methods in Education", London : Groom Helm Ltd.,

Collins, M. and James Duever (1968), "Experimental Psychology", Ludhiyana; Lyall Book Depot.

Dunkin, M.J.(1983), " The International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education", New York; Pergamon Press.

Erickson B.H. and Nosanchuk T.A.(1992), UNDERSTANDING DATA (Second Adition) Open University Poen, Buckinghum.

Fisher and Vates (1963), Statical Tables (Sixth Edition), England: Longman Group Limited , Longman House Burnt.

Flanders, A.(1970) - Behaviour", Reading: Addision-Wesley.

Govt.of India (1986): "National Policy of Education (1986)", New Delhi : Ministry of Human Resource Development, Department of Education.

Gump P.V.(1967): The Classroom behaviour setting: Its nature and relation to student behavior (Final report) Washington, D.C.:U.S.Office of Education, Bureau of Research.

Husen T. and Pastlethwite T.N.(1985), "The International Encyclopedia of Education", New York, Pergamon Press, Vol.No.6.

Joshi A.N.(1984)," A study of 'Developing Performance Criteria and Testing Efficiency in Training Student-teachers in Teaching Skill Cluster', unpublished Doctoral Dissertation University of Poona.

Joshi A.N.(1989),"Towards the Development of Teehniques of Overt Verbalization' Media and Technology for Human Resource Development,April,.

Mehta,V.B.(1972) :A fatorial Analysis of Teaching Ability of Graduate Pupil-Teachers of Secondary Teachers'Training Colleges Unpublished Doctoral Dissertatoral,Nagpur University,1972.

Ministry of Education (1971), Education and National Development; Report of the Education Commission,1964-66',N.C.E.R.T., New Delhi.

Morine-Dershimer G.,(1977 April), What's in a plan ? Stated and unstated plans for lessons.Paper presented at the annual meeting of the America Educational Research Association,New York.

Naik J.P.(1982)," The Education Commission and After" ,New Delhi, Allied Publishers Private Limited.

Parkinson N.Educational Aid and National Development,London : Macmillan,1976.

Passi B.K.(1976): "Becoming Better Teachers - Microteaching Approach ",Ahamadabad, Sahitya Mudranalaya.

Safia Sultand ,A Study of Academic Difficulties of student - Teachers Dept.of Edu.,AMV,1976(NCERT financed).

Sardo,(1982) Teacher Planning style in the Middle School, paper presented to the Eastern Education Research Association,Ellenville,N.Y.

Stones,E and Morris,S.(1972), "Teaching Practice: Problems and Perspective", London; Methuen and Co. Ltd.,U.K.

Sukha S.P. and Meharotra P.V.(1982)," Elements of Educational Research", New Delhi, Allied Publishers Pvt., Ltd.,

Tyler R.W.(1950), Basic Principles of Curriculum and Instruction. University of Chicago Press,Chicago, Illinois.

Taylor P.H.(1970): How Teachers Plan Their Courses. National Foundation for Educational Research in England and Wales.Slough.

Turney C., al, (1973): Micro Teaching Research ,Theory and Practice,Sydney University Press,Sydney.

Zahorik J.A.(1970) " The effects of planning on Teaching. Elementary School Journal, 71 143-151.

ZahorikJ.A. (1975) .Teachers' Planning Models. Educ., Leaderships 33: 134-39.

परिशिष्ट-१

पाठ.नियोजन मार्गदर्शनाचे प्रत्यक्ष निरीक्षण (ध्वनिमुद्रण) केलेल्या प्राध्यापकांची यादी (जिल्हा सांगली)

क्र.	प्राध्यापकाचे नाव	अध्यापन पद्धती	महाविद्यालयाचे नांव
१	डॉ.सु.कृ.वाघ	गणित	श्रीमती पुतळाबेन शाह कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सांगली.
२	श्री वा.र.कुलकर्णी	मराठी	-,,-
३	डॉ.अ.ना.जोशी	हिंदी	-,,-
४	श्रीमती उ.मु.आचार्य	इंग्रजी	-,,-
५	डॉ.कि.रा.कुलकर	,,	-,,-
६	श्री.प्र.सं.वराळे	भूगोल	-,,-
७	डॉ.रे.मा.टोपकर	इतिहास	-,,-
८	डॉ.वा.वा.गोगटे	शास्त्र	-,,-
९	प्राचार्य एन.आर.सप्रे	सायन्स	कै.मालतीदेवी वसंतराव पाटील महिला शिक्षण-शास्त्र महाविद्यालय, मिरज,जि:सांगली.
१०	कु.क.सं.दातार	भूगोल	-,,-
११	श्री.व्ही.व्ही.हरगुडे	इतिहास	-,,-
१२	सौ. एम.एम.गुरव	हिंदी	-,,-
१३	सौ.पटवर्धन	इंग्रजी	-,,-
१४	सौ.सु.बा.पाटील	मराठी	-,,-
१५	सौ.प्रि.म.पाटील	हिंदी	-,,-
१६	कु.स.ब. लोखंडे	गणित	-,,-

क्र.	प्राध्यापकाचे नाव	अध्यापन पद्धती	महाविद्यालयाचे नाव
१७	सौ.व्ही.डी.सबे	हिंदी	महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,तासगांव,जि:सांगली.
१८	श्री.के.बी.हिंगणे	इंग्रजी	-,,-
१९	श्री.डी.बी.शिंदे	इतिहास	-,,-
२०	श्री.एम.आर.जाधव	भूगोल	-,,-
२१	श्री पी.एस.सोनावले	गणित	-,,-
२२	श्रीमती पी.एस.शेटे	शास्त्र	-,,-
२३	सौ.ए.ए.गोसावी	मराठी	-,,-
२४	श्री.आर.बी.पाटील	इंग्रजी	वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, इस्लामपूर,जि:सांगली.
२५	श्री.एस.वाय.पुजारी	भूगोल	-,,-
२६	श्रीमती व्ही.बी.सोकाशी	हिंदी	-,,-
२७	श्री.एम.एम.माळी	शास्त्र	-,,-
२८	श्री.यु.बी.माळी	गणित	-,,-
२९	श्री.एस.आर.पवार	इतिहास	-,,-
३०	श्रीमती एस.टी.डुबल	मराठी	-,,-
३१	श्री.एम.आर.देशपांडे	इंग्रजी	कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, विटा,जि:सांगली.
३२	श्री.एस.बी.चौधरी	जीवशास्त्र	-,,-
३३	श्री.सी.बी.आंबी	हिंदी	-,,-
३४	श्री.जे.वाय.पाटील	भूगोल	-,,-
३५	श्री.एम.एन.सलाळ	इतिहास	-,,-
३६	सौ. के.पी.तळेकर	गणित	-,,-
३७	सौ. जे.एस.अष्टपुत्रे	गणित	-,,-

परिशिष्ट-२

पाठ-नियोजन मार्गदर्शनासंबंधी प्रश्नावली भरुन पाठविणा-या प्राध्यापकांची यादी

क्र.	प्राध्यापकांचे नाव	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयाचे नाव	अध्यापन पद्धती
१	२	३	४
१	डॉ.वाघ एस.के.	एस.पी.एस.कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सांगली.	गणित
२	डॉ.जोशी ए.एन.	-,,-	हिंदी
३	श्री.वराळे पी.एस.	-,,-	भूगोल
४	डॉ.सौ.टोपकर आर.बी.	-,,-	इतिहास, मराठी
५	डॉ.गोगटे व्ही.व्ही.	-,,-	गणित, शास्त्र
६	डॉ.कुलकर के.आर.	-,,-	इंग्रजी
७	श्री.कुलकर्णी व्ही.आर.	-,,-	मराठी, हिंदी
८	श्रीमती आचार्य यु.एम.	-,,-	इंग्रजी
९	श्री.माळी यु.बी.	वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, इस्लामपूर	गणित
१०	श्रीमती ढुबल एस.डी.	-,,-	मराठी
११	सौ.सोकाशी व्ही.बी.	-,,-	हिंदी
१२	श्री.पुजारी एस.वाय.	-,,-	भूगोल
१३	श्री पवार एस.आर.	-,,-	इतिहास
१४	प्राचार्य पाटील आर.बी.	-,,-	इंग्रजी
१५	श्री माळी एम.एस.	-,,-	विज्ञान

१	२	३	४
१६	प्रा.सौ.गोसावी ए.ए.	महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,तासगांव	मराठी
१७	प्रा.सौ.ससे व्ही.डी.	-,,-	हिंदी
१८	श्री शिंदे डी.बी.	-,,-	इतिहास
१९	श्री बोरगे बी.एम.	-,,-	इतिहास, मराठी
२०	श्री सोनवणे पी.एफ.	-,,-	गणित
२१	श्री हिंगणे के.बी.	-,,-	इंग्रजी
२२	प्रा.सौ.पाटील पी.बी.	के.सौ.मालतीदेवी वसंतराव पाटील महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, मिरज,जि:सांगली.	हिंदी
२३	प्रा.सौ.गुरव माधुरी	-,,-	मराठी
२४	कु.दातार के.आर.	-,,-	भूगोल
२५	श्री.हिरगुडे बी.व्ही.	-,,-	इतिहास
२६	श्रीमती पाटील एस.बी.	-,,-	मराठी
२७	कु.लोखंडे एस.ए.	-,,-	गणित
२८	सौ.पटवर्धन सुहासिनी	-,,-	इंग्रजी
२९	डॉ. सप्रे एन.आर.	-,,-	शास्त्र
३०	श्री आंबी सी.बी.	कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,विटा	हिंदी
३१	श्री जाधव बी.डी.	-,,-	
३२	श्री सताळ एम.एन.	-,,-	इतिहास
३३	श्री देशपांडे एम.आर.	-,,-	इंग्रजी
३४	श्री घनवडे एन.डी.	-,,-	गणित

१	२	३	४
३५	कु.चौधरी सी.बी.	कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,विटा	गणित, शास्त्र
३६	श्री पाटील जे.वाय.	-,,-	भूगोल
३७	सौ. अष्टपुत्रे जे.एस.	-,,-	शास्त्र, गणित
३८	श्रीमती देशमुख एम.एल.	छ.शिवाजी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,खडी	इतिहास, भूगोल.
३९	सौ. सप्पोतवार पी.ए.	-,,-	मराठी, इतिहास
४०	कु.खलीफा सी.यु.	-,,-	हिंदी, मराठी
४१	सौ. भोसले एस.जे.	-,,-	भूगोल
४२	कु.ए.ए. औताडे.	-,,-	सायन्स, गणित
४३	श्री परांजपे व्ही.जी.	इचलकरंजी शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,इचलकरंजी	गणित इंग्रजी
४४	प्रा.सदगीर ए.डी.	-,,-	मराठी, हिंदी
४५	प्रा.भोसले एस.एम.	-,,-	हिंदी, भूगोल
४६	प्रा.पाटील टी.बी.	-,,-	इंग्रजी, भूगोल
४७	प्रा.पाटील के.डी.	-,,-	इतिहास, मराठी
४८	प्रा.सौ.जर्वे एस.एस.	-,,-	भूगोल, मराठी
४९	प्रा.भट व्ही.के.	-,,-	शास्त्र

१	२	३	४
५०	श्री.मावसर के.आर.	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, फलटण	गणित, शास्त्र
५१	श्री.रणशूरे व्ही.वाय.	-,,-	इतिहास, मराठी
५२	कु.आंबर्डेकर एस.व्ही.	-,,-	शास्त्र, गणित.
५३	श्रीमती पाटील ए.डी.	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, अकलूज	शास्त्र, गणित
५४	श्री माळकर व्ही.एस.	श्रीमती महाराणी ताराबाई अध्यापक महाविद्यालय,कोल्हापूर	इतिहास, मराठी
५५	सौ.पवार पी.एस.	-,,-	इंग्रजी, मराठी
५६	श्री नायकवडे यु.ए.	-,,-	इतिहास, भूगोल
५७	श्री दीक्षित एस.एस.	कै.हणमंतराव गणपतराव सराडे शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,कोल्हापूर	मराठी इंग्रजी
५८	श्रीमती आवटी ए.जे.	-,,-	भूगोल, इतिहास
५९	सौ.देसाई पी.डी.	कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,कराड	इतिहास
६०	श्री बेडेकर एन.के.	यशवंतराव शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,कोडोली	हिंदी
६१	डॉ.ढवळे जी.एम.	-,,-	मराठी, हिंदी
६२	श्रीमती देशपांडे व्ही.बी.	बी.एड.कॉलेज ,पाटण	हिंदी, इतिहास

१	२	३	४
६३	श्रीमती कुलकर्णी पी.पी.	बी.एड.कॉलेज,पाटण	इतिहास
६४	श्री शेंडे पी.बी.	-,,-	इतिहास, शारीरिक शिक्षण
६५	श्री मगर.एस.बी.	-,,-	भूगोल
६६	श्रीमती निकम एस.पी.	-,,-	शास्त्र
६७	श्री सोळसे बी.बी.	आ.जावडेकर शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,गारगोटी	मराठी, भूगोल
६८	श्री घुमटकर सी.एन.	-,,-	मराठी, इतिहास
६९	श्री बोबे बी.एस.	-,,-	हिंदी, गणित
७०	श्री मंहारे व्ही.एन.	-,,-	शास्त्र, गणित
७१	सौ.हरचेकर एल.व्ही.	डी.पी.बी.दयानंद शिक्षण--शास्त्र महाविद्यालय,सोलापूर	भूगोल, मराठी
७२	श्री पी.एम.	-,,-	मराठी, हिंदी
७३	श्री टेंके ए.जे.	-,,-	मराठी
७४	सौ.पाटील एस.जी.	-,,-	भूगोल, मराठी
७५	कु.अपराध एस.बी.	कल्पवृक्ष शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,जयसिंगपूर	मराठी, हिंदी
७६	श्री वसेकर बी.एम.	-,,-	हिंदी, भूगोल
७७	श्री स्तेवडे एस.ए.	-,,-	इतिहास, इंग्रजी

१	२	३	४
७८	कु.पुजारी व्ही.बी.	कल्पवृक्ष शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,जयसिंगपूर	इतिहास, मराठी
७९	कु.अरब एन.बी.	-,,-	इतिहास,
८०	श्रीमती ठोसर व्ही.पी.	-,,-	गणित, शास्त्र
८१	श्रीमती आर.व्ही.शेटे	-,,-	शास्त्र, गणित
८२	श्री दळवी बी.जे.	आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सातारा	मराठी, इतिहास
८३	श्री चव्हाण एस.टी.	-,,-	गणित, शास्त्र
८४	श्री कुंभार आर.ए.	-,,-	इंग्रजी हिंदी
८५	श्री पाटील के.आर.	-,,-	गणित, शास्त्र
८६	श्री पाटील एम.जी.	-,,-	संस्कृत, भूगोल
८७	श्री जाधव एम.एल.	-,,-	भूगोल, इतिहास
८८	श्री सावंत एन.एन.	-,,-	इतिहास, भूगोल
८९	श्री भिंताडे व्ही.आर.	कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सोलापूर	मराठी, इंग्रजी
९०	डॉ.शाह एम.एम.	-,,-	हिंदी, इतिहास
९१	डॉ.कुलकर्णी व्ही.एन.	-,,-	मराठी, भूगोल.

१	२	३	४
९२	डॉ.पठाण एन.पी.	कस्तुरबाई कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सोलापूर	इतिहास, हिंदी
९३	श्री अहिरे बी.जी.	-,,-	भूगोल, मराठी
९४	डॉ.जगताप एच.एन.	-,,-	गणित, शास्त्र
९५	श्री काशीराव आर.पाटील	आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सातारा.	गणित

परिशिष्ट-३

पाठ-नियोजनाचे मार्गदर्शनासंबंधीची प्रश्नावली भरुन पाठविणाऱ्या आजी विद्यार्थी-शिक्षकांची (१९९२-१९९३) यादी (जिल्हा सांगली)

क्र.	आजी विद्यार्थी शिक्षकाचे नांव	महाविद्यालयाचे नांव	अध्यापनपद्धती
१	२	३	४
१	श्री भिसाळ एस.बी.	वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, इस्लामपूर	शास्त्र, गणित
२	श्री जाधव व्ही.डी.	-,,-	शास्त्र, गणित
३	श्री माने के.टी.	-,,-	भूगोल, इतिहास
४	श्रीमती माळी यु.डी.	-,,-	इतिहास, मराठी
५	श्री परिहार एस.डी.	-,,-	इतिहास, मराठी
६	श्री यादव बी.एम.	-,,-	इंग्रजी इतिहास
७	श्री पवार एस.एम.	-,,-	मराठी, भूगोल
८	श्रीमती महाडिक पी.जे.	-,,-	मराठी, भूगोल
९	कु.मोहिते एस.ए.	महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,तासगांव	सायन्स, गणित
१०	कु.काशीद एस.जे.	-,,-	सायन्स, गणित

१	२	३	४
११	कु.माने जे.एम.	महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,तासगाव	इतिहास हिंदी
१२	कु.कदम के.बी.	-,,-	इतिहास, हिंदी
१३	कु.बारसकर एच.एम.	-,,-	इतिहास, मराठी
१४	कु.चव्हाण एस.डी.	-,,-	मराठी, इतिहास
१५	कु.सातपुते के.डी.	-,,-	इंग्रजी, भूगोल
१६	कु.जाधव के.ए.	-,,-	भूगोल, मराठी
१७	श्री उथळे पी.जे.	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, विटा	गणित, सायन्स
१८	श्री पोरे सी.बी.	-,,-	शास्त्र, गणित
१९	श्री झागडे जे.डी.	-,,-	मराठी, इतिहास
२०	श्री शेख यु.ए.	-,,-	इतिहास, भूगोल
२१	कु.कुलकर्णी एस.एम.	-,,-	हिंदी, इतिहास
२२	कु.पवार जे.एस.	-,,-	मराठी, इतिहास
२३	श्री घाडगे बी.के.	-,,-	इंग्रजी, भूगोल

१	२	३	४
२४	श्री माळी के.एम.	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, विटा	इंग्रजी, भूगोल
२५	श्री माट टी.व्ही.	श्रीमती पुतळाबेन शहा कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सांगली	मराठी, इतिहास
२६	कु.शिरसाट एम.वाय	-,,-	मराठी, इतिहास
२७	श्री मलमे एम.एल.	-,,-	मराठी, इतिहास
२८	सौ.जोगळेकर एस.ए.	-,,-	हिंदी, मराठी
२९	श्रीमती बापट ए.ए.	-,,-	मराठी, इंग्रजी
३०	श्रीमती देसाई एम.आर.	-,,-	मराठी, इंग्रजी
३१	कु.पाटील एस.एन.	-,,-	गणित, शास्त्र
३२	श्रीमती पाटील व्ही.जे.	-,,-	गणित, शास्त्र
३३	कु.मांगुरे व्ही.आर.	कै.सौ.मालतीदेवी वसंतराव पाटील शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, मिरज.	शास्त्र, गणित
३४	कु.जाधव एस.बी.	-,,-	हिंदी, इतिहास
३५	कु.सातपुते एस.एस.	-,,-	मराठी, इतिहास

१	२	३	४
३६	कु.निकम एस.आर.	कै.सौ.मालतीदेवी वसंतराव पाटील शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,मिरज.	इतिहास, मराठी
३७	श्रीमती पाटील एस.आर.	-,,-	इंग्रजी, इतिहास.
३८	कु.जोशी एम.पी.	-,,-	मराठी, भूगोल
३९	कु.सुर्यवंशी व्ही.एस.	-,,-	भूगोल, मराठी
४०	कु.सांबवेकर डी.एस.	-,,-	भूगोल, मराठी.

परिशिष्ट-४

पाठ-नियोजनाचे मार्गदर्शनासंबंधी प्रश्नावली भरून पाठविणाऱ्या माजी विद्यार्थी-शिक्षकांची (१९९१-९२) यादी (जिल्हा सांगली)

१	कु.केळवलकर सुषमा यशवंत श्री पुतळाबेन शाह कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सांगली.	हिंदी-मराठी
२	कु.ढोले लता सदाशिव, महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, तासगाव,जि:सांगली.	मराठी-भूगोल
३	कु.कवठेकर भारती माधवराव, के.सौ.मालतीदेव वसंतराव पाटील शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,मिरज, जि: सांगली.	मराठी-भूगोल
४	श्री जाधव रंगराव आण्णा वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उरूण-इस्लामपूर,जि: सांगली.	भूगोल-इतिहास
५	श्री माने अशोक शामराव वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, इस्लामपूर,जि:सांगली.	भूगोल-इतिहास
६	सौ.लता गोपाळ हुद्दार, के.सौ.मालतीदेवी वसंतराव पाटील शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, उमरज,जि:सांगली.	मराठी-इतिहास
७	कु.आढाव नंदा गणपती महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, तासगाव,जि:सांगली.	मराठी-इतिहास

८	श्री कुंभार संजयकुमार नामदेव शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, विटा, जि:सांगली.	हिंदी-इतिहास
९	श्री देशमुख चंद्रकांत शिवाजी, शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, विटा, जि:सांगली.	हिंदी-इतिहास
१०	श्रीमती छल्लारे सुवर्णा धनंजय महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, तासगांव, जि:सांगली.	हिंदी-इतिहास
११	श्री कपाले एम.जी., वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, इस्लामपूर, जि:सांगली.	हिंदी-इतिहास
१२	कु.तवटे सुलोचना अप्पासाहेब श्रीमती पुतळाबेन शाह कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सांगली.	हिंदी-मराठी
१३	कु.कुलकर्णी विद्या कोंडो शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, विटा, जि:सांगली.	इंग्रजी-इतिहास
१४	श्री चौगुले बाबासाहेब थबान्ना, एस.पी.एस.कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सांगली.	इंग्रजी-इतिहास
१५	कु.मणेर वहिदा दिलावर, के.सौ.मालतीदेवी वसंतराव पाटील महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, मिरज, जि:सांगली.	गणित-शास्त्र

१६	कु.देसाई विजया आनंदा महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, तासगाव,जि:सांगली.	विज्ञान-गणित
१७	श्री डोंगरे सदाशिव गजानन	शास्त्र-गणित
१८	सौ.शहा शामा बाबूलाल श्रीमती पुतळाबेन शहा कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,सांगली.	शास्त्र-गणित
१९	श्रीमती सांबे सावित्री सदाशिव महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, तासगाव,जि:सांगली.	गणित-शास्त्र
२०	कु.वृंदा पुरुषोत्तम सोमण कै.सौ.मालतीदेवी वसंतराव पाटील महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, मिरज,जि:सांगली.	शास्त्र-गणित

परिशिष्ट-५

विषय : मराठी विषयाचे मॅट्रिक्स

अनु. प्राध्यापकाचे नाव	शांतता काल	प्राथमिक माहिती	विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान	शैक्षणिक साधनांचा वापर	प्रेरणा व हेतुकथन	विकासज्ञान	पाठाचा सर्वसाधारण हेतू, उद्दिष्टे व स्पष्टीकरण	अध्यापन पध्दती	प्रश्न पध्दती	शिक्षक कृती	विद्यार्थी कृती	मूल्यमापन	स्वाध्याय	फलक लेखन	मार्गदर्शक प्राध्यापक अपेक्षात्मक कृती	विद्यार्थी प्रतिसाद	मार्गदर्शक प्राध्यापक होकारात्मक प्रतिसाद	मार्गदर्शक प्राध्यापक नकारात्मक प्रतिसाद	अन्य	एकूण
	१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.	८.	९.	१०.	११.	१२.	१३.	१४.	१५.	१६.	१७.	१८.	१९.	
१.		३	१													१				५ (०.२९)
२.		५,५,७ (१७)												१	५	५,५,४ (१४)	१			३८ (२.१०)
३.			५,५,२ (१२)		१	१	१								२	५				२२ (१.२७)
४.				५,५,५,५ (२०)		१				१		१			५	५,१	१			३५ (२.०३)
५.					१३,१७,१५ (४५)	१				१	१				२	१०,६	२	३		७१ (४.१२)
६.		१		३		१२,४०,३४,८ (९४)	३	३	५	५	१	१			१२	५,७,१०,१३ (३५)	६	३		१७६ (१०.२२)
				२		२	६,२२,१६,४,५			२		१			७,४,२ (१३)	३,८,८,३	२,५,३,१	२		११६ (६.७४)

अनु. प्राध्यापकाचे नाव	१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.	८.	९.	१०.	११.	१२.	१३.	१४.	१५.	१६.	१७.	१८.	१९.	
८.				१	१	१		१०,१० (२०)	१	४	१	१			१	५	२	२		४० (२.३२)
९.									१५,४ (१९)	३		१			३	१०,२ (१२)	७	१		४६ (२.६७)
१०.		१	१		१	५,४	१	३	३	२,२७, १७,६ (५२)	५,३ (८)	४			६,४,३ (१३)	१४	३	१		११४ (६.६२)
११.					१			२	२	५	१०,४ (१४)				१	४	२	१		३६ (२.०९)
१२.						१	१	१	१	३	१	११,२५ १८,८ (६२)	२		८,३ (११)	१४	५	६	१	१०९ (६.३३)
१३.						२							१३,७ (२०)		४	३	४	१		३४ (१.९७)
१४.						१				१				२३,६, ४,२ (३५)	१	७	२	१	२	५० (२.९)
१५.		१		१		५	४		१	१		४	२	२	२	७,२८, २५,२३ १९ (९२)	३	३		१३१ (७.६१)
१६.	२	११	४	३	३,६, ७	१२,१२, १३ (३७)	८,७	५	६	१३	२	१३	४	७	५,१६,	१७,५, ८,१२, ५ (५१)	१९,३०, ४८,४२, १९ (१५८)	५,८, ७ (२०)	१	४०४ (२३.४७)
१७.		४	४	४	४	१०,९ (१९)	८,१७, ४ (२९)	३	७	१३	५	१४	६	४	१६	१४,८, ३०,२० ६ (८०)	४,६ (१०)	१	२	२२३ (१२.९५)
१८.				१	२	४	२	३	१	२	२	७			४	१५	२	७,२, ६,२ (१७)		६२ (३.६)
१९.	३						१					१			१				३	९ (०.५२)

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयामध्ये
पाठ मार्गदर्शन देणा-या
प्राध्यापकांसाठी प्रश्नावली

कु. मीनाक्षी शंकर कांबळे
एम. ए. एम. एड.
मु. पो. इस्लामपूर. (उरुण)
ता. वाळवा, जि. सांगली.
पिन -- ४१५ ४०९

दिनांक –

646

मा. प्राध्यापक,

....

....

मी शिवाजी विद्यापीठाच्या शिक्षणशास्त्र विभागात एम्. फिल. पदवीसाठी शोधप्रबंधाचे काम करीत आहे. माझा संशोधनाचा विषय पुढीलप्रमाणे आहे.

" मराठी पाठनियोजन मार्गदर्शन पद्धती व अन्य विषयाच्या पाठनियोजन मार्गदर्शन पद्धतीचा तौलनिक अभ्यास "

मी हे संशोधन कार्य माननीय डॉ. जोशी, ए. एन. प्रपाठक शिक्षणशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर आणि प्रतिनियुक्त प्राध्यापक, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांच्या मार्गदर्शनाखाली करीत आहे.

वरील संशोधनासाठी माहिती गोळा करण्याच्या हेतूने मी एक प्रश्नावली तयार केली आहे. आपण शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयात पाठ नियोजनाचे मार्गदर्शन देत आहात. आपल्या या सखोल ज्ञानाचा व समृध्द अनुभवाचा माझ्या संशोधनासाठी लाभ व्हावा. या दृष्टीने मी ही प्रश्नावली पाठविली आहे.

सदर प्रश्नावली भरुन ... ... पर्यंत पाठविल्यास मी आपली ऋणी राहीन.

माझे नाव, पत्ता व पुरेसे पोस्टेज असलेला लखोटा या पत्रासोबत पाठविला आहे.

मी आपल्याला आश्वासन देते की आपण दिलेली माहिती सर्वस्वी गुप्त राखण्यात येईल. केवळ संशोधन कार्यासाठीच तिचा उपयोग करण्यात येईल.

माझ्या शैक्षणिक संशोधनासाठी आपण सक्रिय सहकार्य कराल असा विश्वास आहे तरीही सहकार्याबद्दल विनंती. तसदी बद्दल क्षमस्व.

आपली विश्वासू
कु. मीनाक्षी शं. कांबळे

प्रश्नावली भरण्यापूर्वी सूचना

१) प्रश्नाखाली रिकाम्या सोडलेल्या जागी थोडक्यात मुद्देसूद उत्तरे लिहावी.

२) प्रश्नावलीतील प्रश्नांची उत्तरे आपण ज्या विषयाचे पाठ मार्गदर्शन देता ती अध्यापन पद्धती डोळ्या समोर ठेऊन उत्तरे द्यावीत.

३) प्रश्नावलीतील प्रश्नांची उत्तरे मनमोकळेपणे लिहावीत.

व्यक्तिगत सर्वसाधारण महिती

१) पूर्ण नांव ______________________

२) कॉलेजचे नांव ______________________

३) राहण्याचा पत्ता ______________________

पोस्ट .... तालुका .... जिल्हा .... पिन

४) शैक्षणिक पात्रता ....

५) इतर पात्रता ______________________

६) शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील अनुभव ....

७) अध्यापन पद्धती – १) ______________________

२) ______________________

८) पाठ नियोजनाचे मार्गदर्शन देत असलेला विषय – ______________________

पाठ टाचण तयार करण्यापूर्वी मार्गदर्शन

प्रश्न १) एखादा विद्यार्थी पाठ टाचण न काढताच संबंधित पाठावर मार्गदर्शन घेण्यास आला तर आपण काय करता ?

____

____

२) विद्यार्थी शिक्षकाने अर्धेकच्चे (निष्काळजीपणे) पाठ टाचण काढले तर आपण काय करता?

____

____

३) ते करण्यापूर्वी आपण त्याला कोणकोणत्या सूचना देता ?

____

____

____

648

पाठ टाचण तयार केल्यानंतर मार्गदर्शन

प्रश्न ४) पाठ टाचण लिहून विद्यार्थी शिक्षक आपणाकडे आल्यास मार्गदर्शनाची सुरवात कोठून करता ?

____

____

प्रश्न ५) पाठ मार्गदर्शन देताना आपणाकडून चर्चा केल्या जाणाऱ्या मुद्यांचा कृपया सर्वसाधारण क्रम द्यावा ?
(प्रथम चर्चिल्या जाणाऱ्या मुद्यास प्रथम क्रमांक येईल)

उत्तर १) [ ] पूर्वज्ञान, [ ] आशय / पाठ्यमुद्दे, [ ] उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे,

[ ] प्रस्तावना / प्रेरणा, [ ] शिक्षककृती / विद्यार्थी कृती, [ ] संकलन,

[ ] उपयोजन, [ ] मूल्यमापन साधने, [ ] फलक लेखन, [ ] शैक्षणिक साधने

पूर्वज्ञान

६) पूर्वज्ञानावर चर्चा करताना आपण कोणकोणत्या मुद्यांचा विचार (चर्चा) करता ?

____

____

७) पूर्वज्ञानाच्या संदर्भात तुम्ही विद्यार्थी शिक्षकाला प्रश्न विचारता का ? असल्यास ते कोणकोणते ?. (सर्वसाधारण प्रश्न द्यावेत)

____

____

____

८) विशिष्ट पूर्वज्ञानाबद्दल मागील इयत्तांचा संदर्भ विद्यार्थी शिक्षकाला देता येत नसल्यास काय करता ?

____

____

प्रेरणा / प्रस्तावना

९) विद्यार्थी शिक्षकाला प्रेरणा / प्रस्तावना सुचत नसल्यास तुम्ही काय करता ?

____

____

____

648

i] प्रस्तावना / प्रेरणा देणाऱ्या कृती (उदा. कथन, प्रश्न, दिग्दर्शन इ.)

ii] प्रस्तावनेची हेतुकथनाशी घातलेली सांगड

iii] घटकाला अनुरुपता

iv] प्रस्तावनेचा परिणाम

अध्यापन मुद्दे

११) पाठ टाचणामध्ये अध्यापन मुद्दे, उपमुद्दे नसल्यास काय करता ?

____

____

१२) तुमचा विषय मराठी असेल तर खालीलपैकी मुद्दयांचा क्रम कसा असतो? (कृपया क्रम द्या)

[ ] आशय, [ ] पाठातील अपरिचित शब्द, [ ] वाक्प्रचार म्हणी, [ ] पाठ्य विषयातील विचार सौंदर्य, [ ] कल्पना सौंदर्य, [ ] व्यक्तिरेखा

१३) प्रत्येक अध्यापन मुद्द्यावर चर्चा करता काय ?

____

१४) चर्चेच्या दरम्यान विद्यार्थी शिक्षकाला आंतरतर वाचन देता काय ?

____

१५) पाठ्यमुद्यावर चर्चा करताना विद्यार्थी शिक्षकाला मुद्याचे स्पष्टीकरण विचारता का ?

____

१६) विद्यार्थी शिक्षकाला स्पष्टीकरण देता आले नाही तर काय करता ?

____

____

१७) एखादा विद्यार्थी पाठ टाचण व्यवस्थित लिहितो पण मार्गदर्शनाच्यावेळी प्रश्न विचारल्यास स्पष्टीकरण देता येत नाही अशावेळी काय करता ?

____

____

१८) घटकाशी निगडित आशय आपणच सांगता का ?

____

650

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे

१९) उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणांचे मार्गदर्शन देताना कोणकोणत्या बाबी / गोष्टी पाहता ?

---

२०) पाठ्यघटकानुसार अधिक उद्दिष्टांची गरज असेल तर काय करता ?

---

२१) विद्यार्थी शिक्षकाची उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे बदलत असता त्यामागील कारण स्पष्ट करता कां?

शैक्षणिक साधने

विद्यार्थी शिक्षकाने पाठ्यविषयाला अनुसरुन शैक्षणिक साधनांचा समावेश नियोजनात केला नसेल तर –

२२) तुम्ही ती दाखविण्यास सांगता कां ?

---

२३) शैक्षणिक साधनांच्या कल्पना सुचविता कां ?

---

२४) त्यांच्या उपलब्धतेविषयी माहिती सांगता कां ?

शिक्षक कृती

२५ शिक्षक कृतीची चर्चा करताना विद्यार्थी शिक्षकाने नियोजनात लिहिलेल्या शिक्षक कृती पैकी कोणकोणत्या बाबीकडे लक्ष देता ?

---

२६) विद्यार्थी शिक्षकाला आशयांतर माहिती देता कां ?

---

२७) शिक्षक कृतीमध्ये खालील पैकी कोणकोणत्या बाबी अधिक महत्वाच्या आहेत असे वाटते ? पसंती क्रम द्या

उत्तर १) [ ] शैक्षणिक साधन, [ ] प्रश्न, [ ] विद्यार्थी सहभाग,

[ ] कथन / स्पष्टीकरण, [ ] अन्य – (कृपया नाव लिहा)

60

विद्यार्थी कृती

२८) विद्यार्थी कृतीसंबंधी चर्चा करताना विद्यार्थी शिक्षकाला कोणकोणत्या बाबतीत मार्गदर्शन दिले जाते ?

मूल्यमापन

२९) मूल्यमापनातील प्रश्नासंदर्भात कोणकोणत्या बाबींची चर्चा करता ?

---

३०) मूल्यमापनातील प्रश्नाचे स्वरुप तुम्ही सांगता का ?

स्वाध्याय

३१) स्वाध्यायावर मार्गदर्शन देताना कोणकोणत्या बाबीवर चर्चा करता ?

---

२) विद्यार्थी शिक्षकाने दिलेल्या स्वाध्यायात सुधारणा व्हावी अशी तुमची अपेक्षा असेल तर आपण काय करता ?

फलक लेखन

३) फलक लेखन मार्गदर्शनात कोणकोणत्या गोष्टीची चर्चा करता ?

---

४) विद्यार्थी शिक्षकाने केलेल्या फलक लेखन नियोजनात सुधारणा करताना कोणकोणत्या सुधारणा सुचविता ?

अन्य

१) पाठ उद्या आहे आणि विद्यार्थी शिक्षक पाठमार्गदर्शनास आला तर आपण कोणती प्रतिक्रिया व्यक्त करता ?

---

३६) मार्गदर्शनात खालीलपैकी कोणत्या घटकाचे मार्गदर्शन देताना आपणास अधिक वेळ लागतो ? (क्रम द्या)

२) [ ] पूर्वज्ञान, [ ] प्रेरणा, [ ] पाठ्यमुद्दे, [ ] उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे,

[ ] शिक्षक कृती व विद्यार्थी कृती, [ ] संकलन, [ ] उपयोजन,

[ ] मूल्यमापन साधने, [ ] फलक लेखन, [ ] शैक्षणिक साधने

३७) वरीलपैकी कोणत्या घटकावर फारसे लक्ष दिले नाही तरी चालते, असे आपणास वाटते ? (कृपया घटकांची नांवे लिहा.)

---

३८) मार्गदर्शनाच्यावेळी विद्यार्थी शिक्षकाचा सहभाग आपण कितपत घेता ? (योग्य त्या चौकोनात ✓ अशी खूण करा)

[ ] खूपच [ ] मध्यम [ ] अल्प [ ] अजिबात नाही.

३९) एका पाठमार्गदर्शनाच्या वेळी उपस्थित असलेल्या अन्य विद्यार्थी शिक्षकांचा सहभाग घेता कां ? कितपत ? (वरील प्रमाणे ✓ अशी खूण करा)

[ ] खूपच [ ] मध्यम [ ] अल्प [ ] अजिबात नाही.

४०) आपण विद्यार्थी शिक्षकाच्या आहे त्या पाठनियोजनामध्ये सुधारणा करता की ते पूर्णपणे बदलून टाकता ?

---

४१) विद्यार्थी शिक्षकाशी चर्चा करताना त्यानी चुकीची उत्तरे दिली तर आपण आपली त्यावर प्रतिक्रिया कशी व्यक्त करता ?

---

४२) अधिक वाचन, अभ्यास, शैक्षणिक साधन यांचा आग्रह धरता कां ?

---

४३) मराठी अध्यापन पद्धतीचे मार्गदर्शन व अन्य अध्यापन पद्धतीचे मार्गदर्शन यात फरक असतो असे आपणास वाटते कां ? कोणते ?

---

४४) नसल्यास स्वतंत्र अध्यापन पद्धती ठेवाव्यात काय ? या विषयी आपले मत लिहावे.

४५) पाठनियोजन मार्गदर्शनासंबंधी आपणास आपले काही अन्य विचार / मते मांडावयाची असल्यास कृपया ती खालील जागेत लिहावीत.

जागा

तारीख

सही

सहकार्याबद्दल मनःपूर्वक धन्यवाद. !

परि-७

णशास्त्र महाविद्यालयामध्ये
मार्गदर्शन घेत असलेल्या
छात्र-शिक्षकांसाठी प्रश्नावली

कु. मीनाक्षी शंकर कांबळे
एम. ए. एम. एड.
मु. पो. इस्लामपूर. (उरण)
ता. वाळवा, जि. सांगली.
पिन – ४१५ ४०९

654

~~651~~

दिनांक –

छात्र शिक्षक,

....

....

मी शिवाजी विद्यापीठाच्या शिक्षणशास्त्र विभागात एम्. फिल. पदवीसाठी शोधप्रबंधाचे काम करीत माझा संशोधनाचा विषय पुढीलप्रमाणे आहे.

" मराठी पाठनियोजन मार्गदर्शन पद्धती व अन्य विषयाच्या पाठनियोजन मार्गदर्शन पद्धतीचा तौलनिक अभ्यास "

मी हे संशोधन कार्य माननीय डॉ. जोशी ए. एन प्रपाठक शिक्षणशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, पूर आणि प्रतिनियुक्त प्राध्यापक, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांच्या र्शनाखाली करीत आहे.

वरील संशोधनासाठी माहिती गोळा करण्याच्या हेतूने मी एक प्रश्नावली तयार केली आहे. आपण णशास्त्र महाविद्यालयात पाठ नियोजनाचे मार्गदर्शन घेत आहात. आपल्या या प्रशिक्षण कालातील प्राप्त चा व अनुभवाचा माझ्या संशोधनासाठी लाभ व्हावा. या दृष्टीने मी ही प्रश्नावली पाठविली आहे. / तयार आहे.

सदर प्रश्नावली भरुन दिल्यास / .... पर्यंत पाठविल्यास मी आपली री राहीन.

मी आपल्याला आश्वासन देते की आपण दिलेली माहिती सर्वस्वी गुप्त राखण्यात येईल. केवळ धन कार्यासाठीच तिचा उपयोग करण्यात येईल.

माझ्या शैक्षणिक संशोधनासाठी आपण सक्रिय सहकार्य कराल असा विश्वास आहे तरीही कार्याबद्दल विनंती. तसदी बद्दल क्षमस्व.

आपली विश्वासू
कु. मीनाक्षी शं. कांबळे.

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयामध्ये पाठनियोजन मार्गदर्शन घेणाऱ्या विद्यार्थी शिक्षकांसाठी प्रश्नावली

प्रश्नावली भरण्यापूर्वी सूचना

१) आपल्या दोन अध्यापन पद्धती आहेत. यासाठी दोन उत्तरे अपेक्षित आहेत.

२) पुढील प्रत्येक प्रश्नाखाली एक (१) व दोन (२) असे आकडे आहेत. एक आकड्यासमोर पहिल्या अध्यापन पद्धतीचे मार्गदर्शक प्राध्यापक व त्याचे मार्गदर्शन डोळ्या समोर ठेऊन उत्तर लिहा. तसेच दोन आकड्यासमोर दुसऱ्या अध्यापन पद्धतीचे मार्गदर्शक प्राध्यापक व त्यांचे मार्गदर्शन डोळ्या-समोर ठेऊन उत्तर लिहा.

३) प्रश्नावलीतील प्रश्नांची उत्तरे मनमोकळेपणे लिहावीत.

व्यक्तिगत सर्वसाधारण महिती

१) विद्यार्थी शिक्षकाचे पूर्ण नाव ____________

२) शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयाचे नाव ____________

३) राहण्याचा पत्ता ____________

४) बी. एड प्रशिक्षणाचे वर्ष – सन

५) शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयात निवडलेल्या दोन अध्यापन पद्धती व मार्गदर्शक प्राध्यापकांची नांवे

विषय अध्यापन पद्धती	मार्गदर्शक प्राध्यापक
१) ____________	प्रा.
२) ____________	प्रा. ____________

पाठ टाचण तयार करण्यापूर्वी मार्गदर्शन

प्रश्न १) पाठ टाचण तयार न करताच संबंधित पाठाचे मार्गदर्शन घेण्यास तुम्ही गेलात तर प्राध्यापक काय करतात ?

उत्तर १) ____________

२) ____________

प्रश्न २) पाठ टाचण फारसे सविस्तर न काढता त्रोटक मुद्दे वजा असे काढून नेले असता प्राध्यापक काय करतात ?

उत्तर १) ____________

२)

.55

प्रश्न ३) ते पूर्ण करण्यापूर्वी तुम्हाला कोणकोणत्या सुचना मिळतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

पाठ टाचण तयार केल्यानंतर

प्रश्न ४) पाठ टाचण लिहून तुम्ही मार्गदर्शक प्राध्यापकांकडे गेल्यास ते मार्गदर्शनाची सुरवात कोठून करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

प्रश्न ५) पाठ मार्गदर्शन घेताना चर्चा केल्या जाणाऱ्या मुद्द्यांचा कृपया सर्वसाधारण क्रम द्या ?

उत्तर १) / / पूर्वज्ञान, / / आशय/पाठ्यमुद्दे, / / उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे, / / प्रस्तावना / प्रेरणा, / / शिक्षककृती–विद्यार्थी कृती, / / संकलन, / / उपयोजन, / / मूल्यमापन साधने, [ ] फलक लेखन, [ ] शैक्षणिक साधने

२) / / पूर्वज्ञान, [ ] आशय / पाठ्यमुद्दे, [ ] उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे, [ ] प्रस्तावना / प्रेरणा, [ ] शिक्षक कृती–विद्यार्थी कृती, [ ] संकलन, [ ] उपयोजन, [ ] मूल्यमापन साधने, [ ] फलक लेखन, [ ] शैक्षणिक साधने

पूर्वज्ञान

६) पूर्वज्ञानावर चर्चा करताना प्राध्यापक कोणकोणत्या मुद्यांचा विचार / चर्चा करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

७) पूर्वज्ञानासंदर्भात तुम्हाला प्राध्यापक प्रश्न विचारतात कां ? असल्यास ते कोणते ? (सर्वसाधारण प्रश्न द्यावेत)

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

656

८) विशिष्ट पूर्वज्ञानाबद्दल मागील इयत्तांचा संदर्भ तुम्हाला देता येत नसल्यास प्राध्यापक काय करतात ? ~~656~~ 657 ~~653~~

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

प्रेरणा / प्रस्तावना

९) तुम्हाला योग्य प्रेरणा / प्रस्तावना सुचत नसल्यास मार्गदर्शक प्राध्यापक काय करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

१०) प्रेरणेसंबंधी मार्गदर्शन होत असता खालील पैकी कोणकोणत्या बाबींचा विचार केला जातो ? (क्रम द्या)

उत्तर १)
[ ] प्रस्तावना / प्रेरणा देणाऱ्या कृती (उदा. कथन, प्रश्न, दिग्ददर्शन)
[ ] प्रस्तावनेची हेतुकथनाशी घातलेली सांगड
[ ] घटकाला अनुरुपता
[ ] प्रस्तावनेचा परिणाम

उत्तर २)
[ ] प्रस्तावना / प्रेरणा देणाऱ्या कृती उदा कथन, प्रश्न, दिग्दर्शक
[ ] प्रस्तावनेची हेतुकथनाशी घातलेली सांगड
[ ] घटकाला अनुरुपता
[ ] प्रस्तावनेचा परिणाम

अध्यापन मुद्दे

११) पाठ टाचणामध्ये अध्यापन मुद्दे, उपमुद्दे नसल्यास प्राध्यापक काय करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

१२) तुमचा विषय मराठी असेल तर खालील पैकी मुद्द्यांचा क्रम कसा असतो? (कृपया क्रम द्या)

उत्तर १) [ ] आशय, [ ] पाठातील अपरिचित शब्द, [ ] वाक्प्रचार म्हणी, [ ] पाठ्य विषयातील विचार सौंदर्य, [ ] कल्पना सौंदर्य, [ ] व्यक्तिरेखा

२) [ ] आशय, [ ] पाठातील अपरिचित शब्द, [ ] वाक्प्रचार व म्हणी, [ ] पाठ्यविषयातील विचार सौंदर्य, [ ] कल्पना सौंदर्य, [ ] व्यक्तिरेखा.

१३) प्राध्यापक प्रत्येक मुद्दयावर चर्चा करतात काय ?

उत्तर १) ____________________

२) ____________________

१४) पाठ्यमुद्यावर चर्चा करताना प्राध्यापक तुम्हाला मुद्याचे स्पष्टीकरण विचारतात काय ?

उत्तर १) ____________________

२) ____________________

१५) तुम्हाला ते स्पष्टीकरण आले नाही तर प्राध्यापक काय करतात ?

उत्तर १) ____________________

२) ____________________

१६) एखादेवेळी तुमचे टाचण लेखन व्यवस्थित आहे पण मार्गदर्शनाच्यावेळी तुम्हाला प्रश्नाचे स्पष्टीकरण देता आले नाही तर प्राध्यापक आशय / पाठ्यांश सविस्तर सांगतात काय ?

उत्तर १) ____________________

२) ____________________

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे

१७) उद्दिष्टे आणि स्पष्टीकरणांचे मार्गदर्शन देताना प्राध्यापक कोणकोणत्या बाबी पाहतात ?

उत्तर १) ____________________

२) ____________________

१८) पाठ्य घटकाला अधिक उद्दिष्टांची गरज असल्यास प्राध्यापक काय करतात ?

उत्तर १) ____________________

२) ____________________

१९) तुमच्या उद्दीष्टे स्पष्टीकरणामध्ये बदल करत असता प्राध्यापक त्यामागील कारण सांगतात कां ?

उत्तर १) ____________________

२) ____________________

शैक्षणिक साधने

घटकास अनुसरुन तुम्ही शैक्षणिक साधनाचा समावेश नियोजनात केला नसेल तर –

२०) प्राध्यापक ती दाखविण्यास सांगतात कां ?

उत्तर १) ____________________

२) ______________________

२१) प्राध्यापक शैक्षणिक साधनांच्या कल्पना सुचवितात कां ? 659 ~~660~~ ~~657~~

उत्तर १) ______________________ ~~654~~

२) ______________________

२२) त्यांच्या उपलब्धतेविषयीची माहिती देतात कां ?

उत्तर १) ______________________

१) ______________________

शिक्षक कृती

२३ शिक्षक कृतीची चर्चा करताना तुम्ही नियोजनात लिहिलेल्या शिक्षक कृतींपैकी कोणकोणत्या बाबीकडे प्राध्यापक लक्ष देतात ?

उत्तर १) ______________________

२) ______________________

२४) शिक्षक कृतीमध्ये खालीलपैकी कोणकोणत्या बाबीस प्राध्यापक अधिक महत्त्व / लक्ष देतात (अधिक महत्त्व दिल्या जाणाऱ्या बाबीस प्रथम क्रमांक येईल असा क्रम द्या)

उत्तर १) [ ] शैक्षणिक साधने, [ ] प्रश्न [ ] विद्यार्थी सहभाग

[ ] शिक्षक – कथन / स्पष्टीकरण

२) [ ] शैक्षणिक साधने, [ ] प्रश्न [ ] विद्यार्थी सहभाग

[ ] शिक्षक – कथन / स्पष्टीकरण

२५) आवांतर माहिती प्राध्यापक देतात कां ?

उत्तर १) ______________________

२) ______________________

विद्यार्थी कृती

२६) विद्यार्थीकृतीसंबंधी चर्चा करताना तुम्हाला कोणकोणत्या बाबतीत मार्गदर्शन दिले जाते ?

उत्तर १) ______________________

२) ______________________

659

मूल्यमापन

२७) मूल्यमापनातील प्रश्नासंदर्भात कोणकोणत्या गोष्टींची प्राध्यापक चर्चा करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

२८) मूल्यमापनातील प्रश्नाचे स्वरुप प्राध्यापक सांगतात कां ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

स्वाध्याय

२९) स्वाध्यायावर मार्गदर्शन देताना प्राध्यापक कोणकोणत्या बाबीवर चर्चा करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

३०) आपण दिलेल्या स्वाध्यायात सुधारणा करावयाची असेल तर प्राध्यापक काय करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

फलक लेखन

३१) फलक लेखन मार्गदर्शनात प्राध्यापक कोणकोणत्या गोष्टीची चर्चा करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

३२) तुम्ही केलेल्या फलक लेखन नियोजनात सुधारणा करताना प्राध्यापक कोणकोणत्या सूचना / सुधारणा सुचवितात ?

661

~~655~~

~~662~~

उत्तर १) ______________________________

____

२) ______________________________

____

अन्य

३३) पाठ उद्या आहे आणि तुम्ही पाठ मार्गदर्शनास गेला तर प्राध्यापक कोणती प्रतिक्रिया व्यक्त करतात ?

उत्तर १) ______________________________

____

२) ______________________________

____

३४) प्राध्यापक मार्गदर्शनात अधिक वेळ कोणत्या मुद्यावर देतात ? (क्रम द्या)

उत्तर १) [ ] पूर्वज्ञान, [ ] प्रेरणा, [ ] पाठ्यमुद्दे, [ ] उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे,

[ ] शिक्षक कृती–विद्यार्थी कृती, [ ] संकलन, [ ] उपयोजन,

[ ] मूल्यमापन साधने, [ ] फलक लेखन, [ ] शैक्षणिक साधने

२) [ ] पूर्वज्ञान, [ ] प्रेरणा, [ ] पाठ्यमुद्दे, [ ] उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे,

[ ] शिक्षककृती / विद्यार्थी कृती, [ ] संकलन, [ ] उपयोजन,

[ ] मूल्यमापन साधने, [ ] फलक लेखन, [ ] शैक्षणिक साधने

३५) वरीलपैकी ज्या घटकावर प्राध्यापक फारसे लक्ष देत नसतील तर ते घटक लिहा. ?

उत्तर १) ______________________________

____

२) ______________________________

____

३६) मार्गदर्शनाच्या वेळी प्राध्यापक तुमचा सहभाग कितपत घेतात ?
(योग्य त्या चौकोनात ✓ अशी खूण करा)

उत्तर १) [ ] खूपच [ ] मध्यम [ ] अल्प [ ] अजिबात नाही.

२) [ ] खूपच [ ] मध्यम [ ] अल्प [ ] अजिबात नाही.

661

३७) मार्गदर्शनाच्या वेळी अन्य विद्यार्थी शिक्षकांचा सहभाग प्राध्यापक घेतात का ? कितपत?

662 (योग्य त्या चौकटीत वरील प्रमाणे √ अशी खूण करा)

~~663~~

☐ खूपच ☐ मध्यम ☐ अल्प ☐ अजिबात नाही

☐ खूपच ☐ मध्यम ☐ अल्प ☐ अजिबात नाही

३८) चुकीचे नियोजन वाटल्यास प्राध्यापक त्यातच सुधारणा करतात की पूर्णपणे नियोजन बदलतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

३९) अधिक वाचन, अभ्यास, शैक्षणिक साधन यांचा आग्रह धरतात काय ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

४०) पाठ नियोजन मार्गदर्शनाच्या काळात एखाद्या मुद्यावर आपणाशी चर्चा करताना तुम्ही चुकीची उत्तरे दिल्यास प्राध्यापक कशी प्रतिक्रिया व्यक्त करतात ?

उत्तर १) ______________________________

२) ______________________________

४१) मराठी अध्यापन पद्धतीचे मार्गदर्शन व दुसऱ्या विषयांच्या अध्यापन पद्धतीचे मार्गदर्शन यात फरक असतो असे वाटते का ? कोणते ?

उत्तर ______________________________

~~656~~

663

४२) आपल्या प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनाच्या संदर्भात तुम्हास अन्य काही विचार / मते व्यक्त करावयाची असतील तर ती कृपया खालील जागेत लिहावीत.

जागा

तारीख

सही

सहकार्याबद्दल मनःपूर्वक धन्यवाद. !

663

परिशिष्ट-८

निष्कर्षावरील चर्चेसाठी मराठी पाठमार्गदर्शनाचे तज्ज्ञ व अनुभवी प्राध्यापक --

१ डॉ.सौ.कुलकर्णी व.न.,
एम.ए.,एम.एड.,पीएच.डी.
कस्तुरबाई शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय,
सोलापूर.

२ डॉ.सौ.वृन्दा दामोळकर,
एम.ए.,एम.एड.,पीएच.डी.
कर्मवीर हिरे महाविद्यालय,
गारगोटी,जि: कोल्हापूर.

३ डॉ.श्री.माडीकर,
एम.ए.,एम.एड.,पीएच.डी.
डी.पी.बी.दयानंद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
सोलापूर.

परिशिष्ट-९

प्रश्नावलीच्या आशयासंदर्भात मते देणारे तज्ज्ञ

१ श्री पुजारी एस.वाय.,
वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
इस्लामपूर.

२ सौ.सौकाशी व्ही.बी.,
वसंत कॉलेज ऑफ एज्युकेशन,
इस्लामपूर.

३ सौ.टोपकर आर.बी.
श्रीमती पुतळाबेन शहा कॉलेज ऑफ
एज्युकेशन,
सांगली.

४ श्री कुलकर्णी व्ही.आर.
श्रीमती पुतळाबेन शहा कॉलेज ऑफ
एज्युकेशन,
सांगली.

परिशिष्ट क्रमांक १०

अन्य विषयांच्या पाठनियोजनाच्या मार्गदर्शनाची चित्रे --

१) हिन्दी, २) इंग्रजी २) इतिहास ४)भूगोल ५) शास्त्र आणि ६) गणित.

हिंदी पाठनियोजनाच्या मार्गदर्शनाचे चित्र --

विद्यार्थी-शिक्षक पाठ-टाचण तयार न करताच किंवा त्रोटक टाचण घेऊन मार्गदर्शक प्राध्यापकाकडे मार्गदर्शनासाठी आला तर हिंदी पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक मार्गदर्शन देत नाहीत. ते पूर्ण केल्यावरच मार्गदर्शन देतात. त्यासाठी पाठांच्या पायऱ्या व घटकाचे सखोल वाचन करणे या बाबींकडे लक्ष देण्यास सांगतात.

पाठ नियोजन मार्गदर्शनाची सुरुवात पूर्वज्ञानापासून करतात. परंतु या घटकावर मर्यादितच मार्गदर्शन करतात, यानंतर उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे आशय, पाठय मुद्दे, प्रस्तावना (प्रेरणा), शिक्षक विद्यार्थी कृती, संकलन, शैक्षणिक साधने, फलक लेखन, मूल्यमापन साधने व उपयोजन या क्रमाने मार्गदर्शन देतात. या घटकांमध्ये पाठाचा सर्वसाधारण उद्देश व उद्दिष्टे आणि स्पष्टीकरणे व विषयज्ञान या घटकांवर सर्वांत अधिक चर्चा करतात. त्यानंतर मूल्यमापन, प्रेरणा व हेतुकथन, शिक्षक कृती या घटकांवर भर देतात. तसेच या घटकांचे स्वतंत्रपणे मार्गदर्शन देतात. प्राध्यापक विद्यार्थी-शिक्षकाला हेतुत: प्रश्न विचारून प्रतिसाद देतात, त्यामुळे चर्चा दीर्घकाळ चालते.

पूर्वज्ञानावर होणाऱ्या चर्चेमध्ये हिंदी पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक पूर्वी अभ्यासलेला पाठ, याखाली पद्य कोणते यावर चर्चा करतात व विद्यार्थी-शिक्षकाला विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान, त्याने अभ्यासलेला पाठ, ती इयत्ता, लेखक यावर प्रश्न विचारतात. या संबंधीचा मागील संदर्भ विद्यार्थी-शिक्षकाला देता आला नाही तर प्राध्यापक त्याला तो धडा । कविता । संदर्भ वाचायला सांगतात.

प्रेरणे-संबंधीच्या मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाला योग्य प्रेरणा

सुचत नसल्यास प्राध्यापक ती स्वत: सांगतात, या मार्गदर्शनामध्ये हिंदी पाठाचे मार्गदर्शक घटकाला अनुरुपता । प्रेरणा देणा-या कृती या घटकाना महत्त्व देतात. त्यानंतर प्रेरणची हेतुकथनाशी संबंध, प्रेरणेचा परिणाम या क्रमाने महत्त्व देतात.

पाठ टाचणातील मुद्दे - उपमुद्दयावर चर्चा करताना प्रथम मुद्दे व उपमुद्दे पाहतात. ते नसल्यास लिहून आणण्यास सांगतात व नंतर मार्गदर्शन घेण्यास सांगतात. या चर्चेमध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाला मुद्दयांचे स्पष्टीकरण विचारतात, चर्चेच्या दरम्यान त्याला अवांतर वाचन देतात. तसेच प्रत्येक मुद्दयावर स्वत: मार्गदर्शन करतात, विद्यार्थी शिक्षकाला मुद्दयांचे स्पष्टीकरण आले नाही तर प्राध्यापक स्वत: त्या मुद्दयांचे स्पष्टीकरण करतात, पाठाचा आशय सविस्तर सांगतात मात्र पाठ्य घटकाशी निगडित आशय सांगत नाहीत.

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील चर्चेमध्ये हिंदी पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक उद्दिष्टे घटकानुरुप, नेमकी, योग्य लिहिणे या बाबींवर चर्चा करतात, तसेच घटकानुसार अधिक उद्दिष्टांची गरज असल्यास ती स्वत: सांगतात. विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या उद्दिष्टांमध्ये बदल करताना त्या मागील कारणही स्पष्ट करतात.

हिन्दी पाठ मार्गदर्शनामध्ये शैक्षणिक साधनावर मर्यादितच मार्गदर्शन करतात. त्यामध्ये पाठ्य विषयाला अनुसरुन शैक्षणिक साधनाचा समावेश नियोजनात केला नसल्यास ती दाखविण्यास सांगतात. त्यांच्या कल्पना सुचवितात व उपलब्धतेची माहिती देतात. शिक्षक कृतिवरील मार्गदर्शनात विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या कृतीपैकी कथन, स्पष्टीकरण प्रश्न, मुहावरे, शैक्षणिक साधने, हेतु प्रश्न, अध्यापन मुद्दे व पाय-यानुसार कृती यावर स्वत: मार्गदर्शन देतात, विद्यार्थी-शिक्षकाला अवांतर माहिती देतात. तसेच कथन, स्पष्टीकरण, प्रश्न, शैक्षणिक साधने, विद्यार्थी सहभाग या क्रमाने मार्गदर्शनात घटकांना महत्त्व देतात. विद्यार्थी कृतीवरील चर्चेत विद्यार्थ्यांचा शारीरिक, शाब्दिक व कृतियुक्त सहभाग यावर चर्चा करतात.

मूल्यमापनावरील चर्चेत प्रश्नांची उद्दिष्टे व पाठ्यांशानुसार चर्चा करतात. प्राध्यापक मूल्यमापनातील प्रश्नांचे स्वरुप सांगतात. स्वाध्यायावरील मार्गदर्शनामध्ये वरील प्रमाणेच चर्चा करतात. विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या स्वाध्यायात बदल करावयाचा असल्यास तो चर्चा व मार्गदर्शनातूनच सुचवितात.

फलक लेखनावर दिल्या जाणा-या मार्गदर्शनात हिंदी अध्यापन पद्धतीचे पाठमार्गदर्शक प्राध्यापक लेखनातील मुद्देसूदपणा, शब्द स्वरुप, नियोजनबद्धता, रंगीत खडूंचा वापर या बाबींवर चर्चा करतात. तसेच फलकाचे दोन भाग करुन मुद्दे व शब्द लिहिणे तसेच मुद्दयांच्या क्रमानुसार लेखन या बाबतीत सुधारणा सुचवितात.

पाठमार्गदर्शन उशीरा घेण्यास येणा-या विद्यार्थी-शिक्षकाला योग्य वेळी मार्गदर्शन घेण्याची समज देतात पण मार्गदर्शन करतात. विशिष्ट घटकाच्या मार्गदर्शनास प्राध्यापक जो वेळ देतात त्यानुसार क्रम पाहतात सर्वाधिक वेळ उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील चर्चेस देतात. त्यानंतर पाठ्य मुद्दे, शिक्षक, विद्यार्थीकृती, प्रेरणा, पूर्वज्ञान, संकलन, फलक लेखन, मूल्यमापन साधने, उपयोजन, शैक्षणिक साधने यांना वेळानुसार असा क्रम देतात. सर्व घटकांवर मार्गदर्शन देतात. मार्गदर्शनामध्ये मार्गदर्शक विद्यार्थी-शिक्षकाचा खूपच सहभाग घेतात. मात्र अन्य विद्यार्थी-शिक्षकांचा मध्यम सहभाग घेतात. विद्यार्थी-शिक्षकाचे पाठ नियोजन चुकीचे वाटले तर आहे त्या पाठ नियोजनात सुधारणा करतात. मात्र पाठ मार्गदर्शनात विद्यार्थी-शिक्षकाने चुकीची उत्तरे दिल्यास अधिक अभ्यास करुन मगच मार्गदर्शन घेण्यास सांगतात. त्याच्याकडून अधिक वाचन, अभ्यास व शैक्षणिक साधनांचा आग्रह धरतात.

या पाठ मार्गदर्शनामध्ये हिंदी अध्यापन पद्धतीचे पाठमार्गदर्शक प्राध्यापक जास्त प्रश्न विचारुन विद्यार्थी-शिक्षकाला अधिक बोलू देतात व तितक्याच प्रमाणात होकारात्मक प्रतिक्रिया व्यक्त करतात. काही वेळेस नकार व्यक्त केल्यास तो दीर्घकाळ व्यक्त केला जातो. या मार्गदर्शनामध्ये प्रामुख्याने अपूर्ण मोठया चक्राचे प्रमाण जास्त आहे.

३) इंग्रजी पाठनियोजनाच्या मार्गदर्शनाचे चित्र :

विद्यार्थी-शिक्षक पाठ टाचण न काढता किंवा त्रोटक टाचण घेऊन मार्गदर्शक प्राध्यापकाकडे आला तर इंग्रजी पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक मार्गदर्शन देत नाहीत. कांही प्राध्यापक मात्र घटकावर चर्चा करुन अपूर्ण भाग पूर्ण करण्यास सांगतात. त्यामध्ये पाठाच्या पाय-या, पाठ्यांश, मुद्दयांचे स्पष्टीकरण व पाठ-टाचणाचे नमुने याकडे लक्ष वेधतात.

पाठ नियोजन मार्गदर्शनाची सुरवात पूर्वज्ञानापासून करतात. परंतु या घटकावरील चर्चा कमी प्रमाणात होते. मार्गदर्शनामध्ये यानंतर १) उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे २) प्रेरणा, ४.५) आशय, पाठ्य मुद्दे ४.५) शिक्षक-विद्यार्थीकृती, ६) शैक्षणिक साधने, ७) संकलन ८) फलक लेखन ९) मूल्यमापन साधने १०) उपयोजन या क्रमाने मार्गदर्शन देतात. परंतु या घटकामध्ये विकायज्ञानावर अधिक चर्चा करतात. त्यानंतर शिक्षक कृती व मूल्यमापन या घटकावर भर देतात. या घटकांच्या चर्चेत सांगड न घालता तुटकपणे मार्गदर्शन करतात. या चर्चेमध्ये प्राध्यापक विकायज्ञानाच्या बाबतीत हेतुत: प्रश्न विचारुन विद्यार्थी-शिक्षकाचा प्रतिसाद घेतात. त्यामुळे ही चर्चा दीर्घकाळ चालते. मात्र इतर घटकांच्या बाबतीत प्राध्यापक हेतुत: प्रश्न न विचारता विद्यार्थी-शिक्षकांचा आकस्मात प्रतिसाद घेतात त्यामुळे लघु चर्चा होते.

पूर्वज्ञानावर जी चर्चा होते त्यामध्ये इंग्रजी पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान नवीन आशयाशी सुसंगत असणे, मागील इयत्तेतील पाठ यांचा संदर्भ पाहून विद्यार्थी-शिक्षकाचे लक्ष पूर्वज्ञान घटकाशी जोडणे, विद्यार्थ्यांचे पूर्वानुभव, पाठ्यांश, गृहीत पूर्वज्ञानावरील झालेला पाठ, कविता, इयत्ता, लेखक, दैनंदिन अनुभव इ. बाबीकडे लक्ष वेधतात. या संबंधीचा मागील संदर्भ विद्यार्थी-शिक्षकाला येत नसल्यास प्रश्न विचारुन चर्चा करतात.

प्रेरणेसंबंधीच्या मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाला प्रेरणा युक्त नसल्यास प्रश्न, उदाहरणे व दाखले देऊन, मार्गदर्शनातून प्रेरणा देण्यास विद्यार्थी-शिक्षकाला उद्युक्त करण्याची प्रवृत्ती दिसते. या चर्चेमध्ये इंग्रजी पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक घटकानुरुपता व प्रेरणा देणाऱ्या कृती या मुद्दयांचा विचार करतात. त्यानंतर प्रेरणेची हेतुकथनाशी सांगड, प्रेरणेचा परिणाम यांना क्रम देतात.

पाठ टाचणातील मुद्दे, उपमुद्दयांवर चर्चा करतात. मुद्दे-उपमुद्दे लिहिल्याशिवाय मार्गदर्शन देत नाहीत. प्रत्येक मुद्दयावर चर्चा करतात. या मुद्दयांचे स्पष्टीकरण विचारतात. तसेच चर्चेच्या दरम्यान अवांतर वाचन देतात. विद्यार्थी-शिक्षकाला मुद्दयांचे स्पष्टीकरण आले नाही तर त्यासंबंधी मार्गदर्शन देतात.

पाठाचा सविस्तर आशय सांगतात.मात्र पाठ्य घटकाशी निगडित आशय सांगत नाहीत.

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनास मार्गदर्शक प्राध्यापक सर्वात जास्त वेळ देतात.या चर्चेत घटकानुरूपता,वर्तन बदलाची भाषा व दृश्य वर्तन बदल या बाबी पाहतात.तसेच पाठ्य घटकानुसार अधिक उद्दिष्टे सांगतात.उद्दिष्टांच्या बदलामागील कारण मात्र सांगत नाहीत.

इंग्रजी पाठ मार्गदर्शनात शैक्षणिक साधनांवर होणाऱ्या चर्चेत साधनांची कल्पना सुचविणे,त्याच्या उपलब्धतेची माहिती देण्याची प्रवृत्ती दिसते,ती दाखविण्याचाआग्रह धरला जातो. शिक्षक कृती वरील चर्चेत विद्यार्थी-शिक्षकाने नियोजनात लिहिलेल्या कृतीपैकी विद्यार्थ्यांचा सहभाग घेणाऱ्या कृती,शब्द परिचयाची साधने,वस्तू,उदाहरणे,कृती,स्ट्रक्चर,चेतक विविधता या बाबींकडे लक्ष देतात. अवांतर माहिती देतात.तसेच कथन,स्पष्टीकरण,विद्यार्थी सहभाग, प्रश्न, शैक्षणिक साधने यानुसार घटकांना क्रम । महत्त्व देतात.तर विद्यार्थी कृतीवरील मार्गदर्शनात विद्यार्थ्यांचा कृतियुक्त,शारीरिक,मानसिक सहभाग कोणकोणत्या ठिकाणी घेतला जावा,अवधान कसे वेधावे याविषयी चर्चा करतात.

मूल्यमापन प्रश्नामधील चर्चेत आशयगर्भ,पाठ्यांशापूरक,उद्दिष्टानुगामी प्रश्न असणे,अशा प्रश्नांचे स्वरूप सांगणे यावर मार्गदर्शन करतात.स्वाध्याय चर्चेतही वरील प्रमाणे आशय,उद्दिष्टांवर चर्चा करतात.विद्यार्थी-शिक्षकाच्या स्वाध्यायात वेगवेगळे प्रकार सांगून अपेक्षित बदल करतात.

फलक लेखन चर्चा— चांगले, सुवाच्य,आकारबद्ध अक्षर,अचूक,नेमके,मुद्देसूद लेखन, व्याख्यांना अधोरेखन,रंगीत खडूचा वापर या बाबींवर होते.फलकाच्या दोन भागात लेखन,शुद्धलेखन,सर्व मुद्द्यांचे लेखन फलकावर येण्यासंबंधी सुधारणा सुचवितात.

पाठाचे मार्गदर्शन उशीरा घेण्यास येणाऱ्या विद्यार्थी-शिक्षकास त्याचे कारण विचारून योग्य वाटले तरच मार्गदर्शन करतात.विशिष्ट घटकाच्या मार्गदर्शनास,प्राध्यापक जो वेळ देतात त्यानुसार क्रम पाहता १) उद्दिष्टे व

स्पष्टीकरणे, पाठ्य मुद्दे, शिक्षक, विद्यार्थी कृती, प्रेरणा, पूर्वज्ञान, संकलन, शैक्षणिक साधने, फलक लेखन, मूल्यमापन व उपयोजन असा दिसतो. मात्र मार्गदर्शनात या सर्वच घटकाकडे लक्ष द्यावे असे मत दिसते. या मार्गदर्शनामध्ये प्राध्यापक विद्यार्थी-शिक्षकाचा खूपच सहभाग घेतात पण एका मार्गदर्शनात अन्य विद्यार्थी-शिक्षकाचा मध्यम सहभाग घेतात. पाठ टाचण चुकीचे वाटले तर त्याच नियोजनात सुधारणा करण्याची प्रवृत्ती दिसते. मार्गदर्शनात विद्यार्थी-शिक्षकाने चुकीची उत्तरे दिली तर अधिक अभ्यास व वाचन, शैक्षणिक साधने यांचा आग्रह धरतात.

या चर्चेमध्ये इंग्रजी अध्यापन पद्धतीचे पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक कमी प्रश्न विचारून विद्यार्थी-शिक्षकाचा जास्त प्रतिसाद घेतात. त्याला होकारात्मक प्रतिक्रिया व्यक्त करतात. काही वेळा नकारात्मक प्रतिक्रिया दिल्यास ती दीर्घकाळ देतात. या मार्गदर्शनामध्ये अपूर्ण, लहान व होकारात्मक चक्राचे प्रमाण अधिक आहे.

४) इतिहास पाठनियोजनाच्या मार्गदर्शनाचे चित्र -

विद्यार्थी-शिक्षक पाठ टाचण न काढता किंवा त्रोटक पाठ टाचण घेऊन मार्गदर्शनास आल्यास इतिहास पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक कच्चे व पूर्ण टाचण असल्याशिवाय मार्गदर्शन देत नाहीत. काही प्राध्यापक मात्र समस्या विचारतात, आवश्यक ते मुद्दे नमूद करून मार्गदर्शन करतात. पाठाच्या पायऱ्या, पूर्वज्ञान, उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे, शिक्षकृती, मूल्यमापन, अध्ययन-अध्यापनकृती या बाबींकडे लक्ष देण्यास सांगून टाचण पूर्ण करण्यास सांगतात.

पाठ नियोजन मार्गदर्शनाचीसुरवात पूर्वज्ञानापासून करतात. परंतु या घटकावर चर्चा कमी प्रमाणात होते. मार्गदर्शनामध्ये यानंतर उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे आणि आशय, पाठ्य मुद्दे व प्रेरणा, शिक्षक, विद्यार्थीकृती, फलक लेखन व संकलन व शैक्षणिक साधने, उपयोजन, मूल्यमापन या क्रमाने मार्गदर्शन देतात. परंतु या घटकामध्ये विषयज्ञान या घटकावर अधिक चर्चा होते. त्यानंतर शिक्षककृती, पाठाचा सर्वसाधारण उद्देश व उद्दिष्टे आणि स्पष्टीकरणे, प्राथमिक माहिती यावर भर दिला जातो. विषयज्ञान व शिक्षककृती या

या घटकांच्या चर्चेमध्ये सांगड घातली जाते. मात्र प्राथमिक माहिती चर्चा स्वतंत्रपणे केली जाते. विषय ज्ञानावरील चर्चेमध्ये प्राध्यापक हेतुत: प्रश्न विचारुन विद्यार्थी-शिक्षकाचा प्रतिसाद घेतात. त्यामुळे ही चर्चा दीर्घकाळ चालते. मात्र अन्य घटकांच्या बाबतीत प्राध्यापक विद्यार्थ्यांचा आकस्मात प्रतिसाद घेतात त्यामुळे ही चर्चा ही लघु चर्चा होते.

पूर्वज्ञानावरील चर्चेमध्ये इतिहास पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक पूर्वज्ञान व नवीन आशयाची सुसंगती, अभ्यासलेला पाठ, इयत्ता, पूर्वानुभव या बाबी पाहतात. तसेच विशिष्ट पूर्वज्ञान, त्यावरील प्रेरणा, घटक यांचा संबंध या बाबींकडे विद्यार्थी-शिक्षकाचे लक्ष वेधतात. या संबंधीचा मागील संदर्भ विद्यार्थी-शिक्षकाला येत नसल्यास स्वत: तो संदर्भ सांगतात.

प्रेरणे संबंधीच्या मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाला प्रेरणा सुचत नसल्यास इतिहास पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक प्रश्न विचारुन विचाराला चालना देतात. तसेच या मार्गदर्शनामध्ये घटकानुरुपता, प्रेरणा देणाऱ्या कृती, प्रेरणेची हेतु - कथनाशी घातलेली सांगड व प्रेरणेचा परिणाम या क्रमाने महत्त्व देतात. मार्गदर्शक प्राध्यापक या घटकावर स्वत: मार्गदर्शन देतात.

पाठ टाचणीतील मुद्दे, उपमुद्दे यावर चर्चा करताना प्रथम मुद्दे व उपमुद्दे नसल्यास ते लिहिण्याची सूचना देतात. नंतरच टाचण तपासतात. या चर्चेत प्रत्येक मुद्दयावर चर्चा करतात, अवांतर वाचन देतात, मुद्दयांचे स्पष्टीकरण विचारतात, विद्यार्थी-शिक्षकाला मुद्दयांचे स्पष्टीकरण आले नाही तर इतिहास पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक स्पष्टीकरण कसे करावे यासाठी उदाहरणे व दाखले देऊन मार्गदर्शन करतात. पाठाचा आशय सविस्तर सांगतात, मात्र घटकाशी निगडित आशय सांगत नाहीत.

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनास इतिहास पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक सर्वात अधिक वेळ देतात. त्यामध्ये घटकानुरुपता, उद्दिष्टे नेमकी व योग्य - एकावेळी एक, एकवचनी, वर्तमानकाळी, वर्तन बदलाच्या स्वरुपात लिहिणे या बाबींवर स्वत: मार्गदर्शन करतात. त्यातून अधिक उद्दिष्टे निदर्शनास आणतात. विद्यार्थी-शिक्षकाच्या उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणामध्ये बदल करण्यामागील कारण सांगतात.

इतिहास पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक पाठ नियोजनात शैक्षणिक साधनांचा समावेश विद्यार्थी-शिक्षकाने केला नसल्यास ती दाखविण्यास सांगतात, त्यांच्या कल्पना सुचवितात, उपलब्धतेविषयी माहिती देतात. शिक्षक कृतीवरील चर्चेत विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या कृतींपैकी पाठ्यांश क्रम, त्यानुसार कथन, स्पष्टीकरण, तक्ते, प्रश्न, कृती या बाबींकडे लक्ष देतात. या चर्चेत अवांतर माहिती देतात. तसेच शिक्षक कृतीमध्ये - कथन , स्पष्टीकरण, विद्यार्थी सहभाग, प्रश्न, शैक्षणिक साधने यानुसार महत्त्व , क्रम देतात. तर विद्यार्थी कृतीमध्ये विद्यार्थी कृतींचा बोध शिक्षक कृतीनुसार आहे का या बाबींवर चर्चा करतात - उदा. कथन - श्रवण इ.

मूल्यमापन प्रश्नामधील चर्चेत प्रश्न प्रकार - लघुत्तरी, दीर्घोत्तरी, कठीण, सोपे, वस्तुनिष्ठ, उच्च-निम्न या बाबी पाहतात. त्या प्रश्नांचे स्वरूप सांगतात, स्वाध्याय चर्चेमध्ये पाठ्य घटक, त्याचे दृढीकरण, स्वाध्याय प्रकार या बाबींवर चर्चा करतात. विद्यार्थी-शिक्षकाच्या स्वाध्यायात मार्गदर्शनातूनच अपेक्षित सुधारणा करतात.

इतिहास पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक फलक लेखनावरील चर्चेत महत्त्वाचे मुद्दे, उपमुद्दे, संकलनाचा पाठ्यांश, सन, व्यक्ती इ. बाबींवर चर्चा करतात. तसेच फलक लेखन त्रुटीनुसार मुद्दे, उपमुद्दे , सन, घटना यांची अचूकता, वळणदार, सरळ रेषेत व मुद्देसुद लेखन, त्याचप्रमाणे दोन भागात त्याचे नियोजन यासंबंधी सुधारणा सुचवितात.

पाठाचे मार्गदर्शन उशीरा घेण्यास येणाऱ्या विद्यार्थी-शिक्षकाचा मार्गदर्शन न करता पाठ रद्द केला जातो. विशिष्ट घटकाच्या मार्गदर्शनास इतिहास पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक ज्या घटकाला अधिक वेळ देतात त्यानुसार उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे, शिक्षक, विद्यार्थी कृती, पाठ्यमुद्दे , पूर्वज्ञान, प्रेरणा, मूल्यमापन व संकलन, शैक्षणिक साधने, फलक लेखन, उपयोजन असा क्रम येतो. वरील सर्व घटकांकडे मार्गदर्शनात लक्ष द्यावे असे मत दिसते. या मार्गदर्शन काळात प्राध्यापक विद्यार्थी-शिक्षकाचा खूपच सहभाग घेतात. मात्र एका मार्गदर्शनात अन्य विद्यार्थी-शिक्षकांचा अल्प प्रमाणात सहभाग घेतात. पाठ टाचण चुकीचे वाटल्यास प्राध्यापक आहे त्या टाचणात सुधारणा करतात. तसेच विद्यार्थी-शिक्षकाने मार्गदर्शनाच्यावेळी चुकीची

उत्तरे दिल्यास इतिहास पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक अधिक वाचन करून मग मार्गदर्शनास येण्याची सूचना देतात. विद्यार्थी-शिक्षकाकडून अधिक वाचन, अभ्यास, शैक्षणिक साधने यांचा ते आग्रह धरतात.

इतिहास पाठाचे मार्गदर्शक अधिक प्रश्न विचारून त्यावर विद्यार्थी-शिक्षकाला अधिक बोलू देतात. प्राध्यापकांची त्याला होकारात्मक प्रतिक्रिया असते. नकार व्यक्त केल्यास तो दीर्घकाळ व्यक्त केला जातो. या मार्गदर्शनामध्ये अपूर्ण होकारात्मक लहान चक्र अधिक व होकारात्मक पूर्ण मोठे चक्र एक आहे.

५) <u>भूगोल पाठनियोजनाच्या मार्गदर्शनाचे चित्र :</u>

विद्यार्थी-शिक्षक पाठ टाचण न काढता किंवा त्रोटक टाचण घेऊन मार्गदर्शक प्राध्यापकाकडे मार्गदर्शनासाठी आला तर भूगोल पाठाचे मार्गदर्शक - प्राध्यापक मार्गदर्शन देत नाहीत. सखोल वाचन करून प्रथम कच्चे टाचण तयार करण्यास सांगतात. मात्र काही प्राध्यापक अडचण विचारून त्या मुद्द्यावर तोंडी चर्चा करून टाचण पूर्ण करण्यास सांगतात. त्यामध्ये मुद्देसूदपणा, उद्दिष्टे, पूर्वज्ञान, शिक्षक-विद्यार्थी कृती, मूल्यमापन या बाबींकडे लक्ष देण्यास सांगतात.

पाठ नियोजन मार्गदर्शनाची सुरवात पूर्वज्ञानापासून करतात. परंतु या घटकावर मर्यादितच चर्चा करतात. मार्गदर्शनामध्ये यानंतर आशय, पाठ्य मुद्दे, उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे, प्रेरणा, शिक्षक-विद्यार्थीकृती, शैक्षणिक साधने, संकलन, फलक लेखन, मूल्यमापन साधने व उपयोजन या क्रमाने मार्गदर्शन देतात. या घटकामध्ये शिक्षक - कृतीवर सर्वात जास्त चर्चा करतात. त्यानंतर क्रियाज्ञान, पाठाचा सर्वसाधारण उद्देश व उद्दिष्टे आणि स्पष्टीकरणे, मूल्यमापन या घटकावर भर देतात. या घटकाच्या चर्चेत सांगड न घालता स्वतंत्रपणे मार्गदर्शन करतात. या चर्चेमध्ये प्राध्यापक विद्यार्थी-शिक्षकाला हेतुत: प्रश्न विचारून प्रतिसाद घेतात, त्यामुळे ही चर्चा दीर्घकाळ चालते.

पूर्वज्ञानावर जी चर्चा चालते त्यामध्ये भूगोल पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक पाठ्यांश व त्यानुसार पूर्वी अभ्यासलेला पाठ, मागील इयत्ता, पूर्वानुभव यांचा संदर्भ

पाहतात व त्यावर प्रश्न विचारतात. या संबंधीचा मागील संदर्भ विद्यार्थी-शिक्षकाला येत नसल्यास पूरक प्रश्न विचारून,औपचारिक माहिती देऊन मार्गदर्शन करतात.

प्रेरणेसंबंधीच्या मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाला योग्य प्रेरणा सूचत नसल्यास त्याला पूरक प्रश्न व मार्गदर्शन यातून विचारप्रवृत्त करण्याची प्रवृत्ती दिसते. या चर्चेमध्ये भूगोल पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक घटकानुरूपता व प्रेरणा देणाऱ्या कृती,प्रेरणेची हेतुकथनाशी सांगड, प्रेरणेचा परिणाम या घटकांना या क्रमाने महत्त्व देतात.

पाठ टाचणातील मुद्दे व उपमुद्दयावर चर्चा करताना प्रथम मुद्दे,उपमुद्दे पाहून ते नसल्यास विद्यार्थी-शिक्षकाला लिहायला सांगतात व नंतरच मार्गदर्शन करतात.

प्रत्येक मुद्दयाचे स्पष्टीकरण विचारणे,चर्चा करणे,दरम्यान विद्यार्थी-शिक्षकाला अवांतर वाचन देणे या बाबी करतात. विद्यार्थी-शिक्षकाला मुद्दयाचे स्पष्टीकरण आले नाही तर तो घटक पुन्हा वाचून नंतर मार्गदर्शन घेण्यास सांगतात. या घटकाची प्राध्यापक चर्चा करत असताना पाठ्यांश सविस्तर सांगतात,मात्र पाठ्य घटकाशी निगडित आशय सांगत नाहीत.

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनामध्ये भूगोल पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक उद्दिष्टांचा क्रम घटकानुरूप असणे,त्यामध्ये ज्ञान, आकलन इ.बाबींवर चर्चा करतात.तसेच अधिक उद्दिष्टांची आवश्यकता असल्यास ती मार्गदर्शनातूनच सुचवितात व विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या उद्दिष्ट बदलामागील कारण सांगण्याची प्रवृत्ती दिसते.

भूगोल पाठ मार्गदर्शनामध्ये शैक्षणिक साधनांवर होणारी चर्चा मर्यादितच असते.त्यामध्ये पाठ्यक्रियाला अनुसरून शैक्षणिक साधन दाखविणे, त्याच्याविषयी कल्पना सुचविणे,त्याच्या उपलब्धतेची माहिती देणे या बाबी करतात.शिक्षक कृतीवरील चर्चेत विद्यार्थी-शिक्षकाने नियोजनात लिहिलेल्या कृतीपैकी पाठाच्या पायऱ्या व कृतींची नोंद याबाबीवर चर्चा करतात.या चर्चेमध्ये

विद्यार्थी-शिक्षकाला अवांतर माहिती देतात,तसेच कथन,स्पष्टीकरण,प्रश्न व विद्यार्थी सहभाग व शैक्षणिक साधने या क्रमाने घटकांना महत्त्व देऊन चर्चा करतात. विद्यार्थीकृतीमध्ये त्यांचा शाब्दिक ,कृतियुक्त सहभाग त्यासाठी प्रश्न,शैक्षणिक साधनांचा वापर या बाबींवर चर्चा करतात.

मूल्यमापन प्रश्नावरील मार्गदर्शनात प्रश्न उद्दिष्टानुसार असणे,वर्तनबदल तपासता येणारे,पाठ्यांशाची पडताळणी करणारे असणे या बाबींवर स्वत: प्राध्यापक मार्गदर्शन करतात.प्रश्नांचे स्वरुप सांगतात. स्वाध्याय चर्चेमध्येही घटका- - नुरुपता व शिक्षक कृती,मूल्यमापन यातील प्रश्न नसण्यासंबंधी व स्वाध्यायात पाठ्यांशाचा गोषवारा यावा या बाबतीत मार्गदर्शन करतात.त्याचप्रमाणे सुधारणा अपेक्षित असेल तर ती मार्गदर्शनामध्ये स्वाध्यायाचे अनेक प्रकार विद्यार्थी-शिक्षकासमोर ठेऊन अपेक्षित स्वाध्याय काढून घेतात.

फलक लेखनावर होणा-या मार्गदर्शनामध्ये भूगोल अध्यापन पद्धतीचे पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक शुद्ध,नेमके,प्रमाणबद्ध,सुवाच्य लेखन व फलकाच्या दोन भागात करणे या बाबींवर चर्चा करतात. वरील बाबींमध्ये सुधारणा होण्याच्यादृष्टीने सूचना देतात.

पाठाचे मार्गदर्शन उशिरा घेण्यास येणा-या विद्यार्थी-शिक्षकाला २-४ दिवस आधी मार्गदर्शन घेण्याची समज देऊन तो पाठ रद्द करतात. विशिष्ट घटकाच्या मार्गदर्शनास प्राध्यापक जो वेळ देतात त्यानुसार क्रम पाहता - सर्वात अधिक वेळ उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनास देतात.त्यानंतर पाठ्य मुद्दे,शिक्षक-विद्यार्थी कृती, पूर्वज्ञान व प्रेरणा,शैक्षणिक साधने व मूल्यमापन साधने,फलक लेखन, संकलन,उपयोजन असा दिसतो.सर्व घटकांकडे मार्गदर्शनात लक्ष द्यावे असे मत दिसते. मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाचा खूपच सहभाग घेण्याची प्रवृत्ती दिसते. मात्र अन्य विद्यार्थी-शिक्षकांचा ते मध्यम स्वरुपाचा सहभाग घेतात.विद्यार्थी-शिक्षकाचे पाठ टाचण चुकीचे वाटले तर आहे त्या पाठ टाचणामध्ये सुधारणा करणे,विद्यार्थी-शिक्षकाने चुकीची उत्तरे दिल्यास न रागावता योग्य मार्गदर्शनातून विचाराला

चालना देणे व दुरुस्ती करुन घेणे अशी प्रवृत्ती दिसते. मात्र विद्यार्थी-शिक्षका-कडून अधिक वाचन,अभ्यास,शैक्षणिक साधने यांचा आग्रह धरतात.

या पाठ मार्गदर्शनामध्ये बहुसंख्य भूगोल अध्यापन पद्धतीचे पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक जास्त प्रश्न विचारुन विद्यार्थी-शिक्षकाला अधिक बोलू देतात. त्याला प्राध्यापक मोठया प्रमाणात होकारात्मक प्रतिक्रिया व्यक्त करतात.या मार्गदर्शनामध्ये अपूर्ण होकारात्मक लहान चक्रांबरोबर अपूर्ण होकारात्मक मोठी चक्रेही आढळतात.

६) शास्त्र पाठनियोजनाच्या मार्गदर्शनाचे चित्र -

विद्यार्थी-शिक्षक पाठ टाचण तयार न करता किंवा त्रोटक टाचण घेऊन मार्गदर्शक प्राध्यापकाकडे मार्गदर्शनासाठी आला तर शास्त्र पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक मार्गदर्शन देत नाहीत.प्रथम कच्चे टाचण काढण्यास सांगतात,मात्र त्रोटक टाचणावरील समस्या विचारुन त्यावर मार्गदर्शन करतात व नंतर ते पूर्ण करण्यासाठी आशय,पद्धती,शैक्षणिक साधने,प्रश्न,कथन,फलकलेखन यांचा उद्दिष्टे साध्य होण्याच्यादृष्टीने विचार करण्यासंबंधी सूचना देतात.

पाठ नियोजन मार्गदर्शनाची सुरवात प्रथम आशय,पाठ्य मुद्दयापासून करतात.मार्गदर्शनामध्ये या घटकाच्या चर्चेवर भर दिला जातो. यानंतर पूर्वज्ञान, उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे,आशय व पाठ्य मुद्दे,शिक्षक/विद्यार्थी कृती,प्रस्तावना, संकलन,शैक्षणिक साधने,उपयोजन,फलक लेखन, मूल्यमापन साधने या क्रमाने मार्गदर्शन देतात. वरील घटकांमध्ये शिक्षक कृती या घटकावर सर्वात जास्त चर्चा करतात. त्यानंतर कियाज्ञान,प्रेरणा व हेतुकथन,पाठाचा सर्वसाधारण उद्देश व उद्दिष्टे आणि स्पष्टीकरणे या घटकावर भर देतात.तसेच कियायज्ञान व शिक्षक कृती या घटकांमध्ये सांगड घालण्याचा प्रयत्न केला जातो.अन्य घटकांचे स्वतंत्र मार्गदर्शन दिले जाते. या चर्चेमध्ये प्राध्यापक विद्यार्थी-शिक्षकाला हेतुत: प्रश्न विचारुन प्रतिसाद देत नाहीत, त्यामुळे चर्चा लघुचर्चा होते.

पूर्वज्ञानावर जी चर्चा चालते त्यामध्ये शास्त्र पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक

पाठयांश व पूर्वज्ञान यातील सुसंगती पाहून पूर्वीची इयत्ता, पाठ, त्यातील ज्ञान व या घटकातील संबंध या बाबींवर विद्यार्थी-शिक्षकाला प्रश्न विचारतात. या संबंधीचा मागील संदर्भ विद्यार्थी-शिक्षकाला देता आला नाही तर प्राध्यापक उदाहरणे, पूरक प्रश्न, चालू घडामोडींवर चर्चा करुन योग्य संदर्भ त्यांच्या आठवणीत आणून देतात.

प्रेरणेसंबंधीच्या चर्चेमध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाला योग्य प्रेरणा देता येत नसल्यास प्रश्न विचारुन चालना देतात. तसेच या चर्चेमध्ये शास्त्र पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक घटकानुरुपता व प्रेरणा देणाऱ्या कृती, प्रेरणेची हेतुकथनाशी घातलेली सांगड, प्रस्तावनेचा परिणाम या क्रमाने महत्त्व देऊन प्रेरणेवर चर्चा करतात.

पाठ टाचणातील मुद्दे-उपमुद्दयांवर चर्चा करताना प्रथम पाठय मुद्दयापासून सुरुवात करतात. नियोजनात मुद्दे-उपमुद्दे नसल्यास ते विद्यार्थी-शिक्षकाला लिहायला सांगतात व नंतरच मार्गदर्शन देतात. या घटकावरील चर्चेमध्ये प्रत्येक मुद्दयावर चर्चा करणे, स्पष्टीकरण विचारणे, चर्चेच्या दरम्यान विद्यार्थी-शिक्षकाला अवांतर वाचन देणे अशी प्रवृत्ती दिसते. विद्यार्थी-शिक्षकाला मुद्दयांचे स्पष्टीकरण देता आले नाही तर काळजीपूर्वक अभ्यास करण्याची जाणीव देऊन तो घटक परत वाचून येण्यास सांगतात. या घटकाची चर्चा करताना प्राध्यापक पाठयांशाचा आशय सविस्तर सांगतात. मात्र पाठय घटकाशी निगडित आशय सांगत नाहीत.

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनामध्ये शास्त्र पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक उद्दिष्टे घटकानुरुप, ३५ मिनिटांत साध्य होणारी आहेत कां, हे पाहून त्यावर स्वत: मार्गदर्शन करतात. मात्र अधिक उद्दिष्टांची गरज असल्यास ती लिहिण्याची विद्यार्थी-शिक्षकाला सूचना देतात. विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या उद्दिष्टांमध्ये बदल करताना त्या मागील कारणे सांगतात.

शास्त्र पाठ मार्गदर्शनामध्ये शैक्षणिक साधनांवर मार्गदर्शक प्राध्यापक स्वत: मार्गदर्शन करतात. पाठय घटकाला अनुसरुन शैक्षणिक साधनांचा समावेश पाठ नियोजनात केला नसेल तर ती वापरण्याचा आग्रह धरतात, त्यासाठी त्यांच्या

कल्पना सुचवितात, त्याच्या उपलब्धतेविषयी माहिती देतात.या दरम्यान शिक्षक-कृतीवरील चर्चेमध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या कृतीपैकी पाठ्यक्रम व त्यानुसार कृती-क्रम,प्रश्न,शैक्षणिक साधने या बाबींवर चर्चा करतात.चर्चेमध्ये अवांतर माहिती देतात. तसेच या चर्चेत विद्यार्थी सहभाग,प्रश्न,शैक्षणिक साधन व कथन (स्पष्टीकरण : या क्रमाने घटकांना महत्त्व देतात.विद्यार्थी कृतीमध्ये विद्यार्थ्यांच्या कृतीचा बोध करण्यासंबंधी मार्गदर्शन देतात.

मूल्यमापन प्रश्नावरील चर्चेत प्रश्न उद्दिष्टाधिष्ठित असण्यासंबंधी चर्चा करतात अशा प्रश्नांचे स्वरुप सांगतात.तसेच स्वाध्यायावरील चर्चेमध्ये पाठ्य घटकाच्या दृढीकरणावर मार्गदर्शन करतात. विद्यार्थी-शिक्षकाने दिलेल्या स्वाध्यायात सुधारणा करण्यासाठी मार्गदर्शन व चर्चा करुन बदल सुचवितात.

फलक लेखनावर होणा-या मार्गदर्शनामध्ये शास्त्र अध्यापन पद्धतीचे पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक महत्त्वाचे मुद्दे,संकलनात पाठाचा सारांश,मुद्देसूदपणातून अर्थपूर्णता या बाबींवर चर्चा करतात.तसेच वरील बाबींमधील त्रुटीनुसार लेखन कमी करणे वा वाढविणे,लेखन शुद्धता,याविषयी सूचना देतात.

पाठाचे मार्गदर्शन उशिरा घेण्यास येणा-या विद्यार्थी-शिक्षकाला दोन दिवस आधी मार्गदर्शन घेण्यासंबंधी सूचना देऊन पाठ रद्द करतात. विशिष्ट घटकाच्या मार्गदर्शनास प्राध्यापक जो वेळ देतात त्यानुसार क्रम पाहता सर्वाधिक वेळ उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनास देतात.त्यानंतर शिक्षक कृती, विद्यार्थी कृती, पाठ्य मुद्दे,प्रेरणा,पूर्वज्ञान,शैक्षणिक साधने,मूल्यमापन साधने, संकलन,उपयोजन,फलक लेखन असा दिसतो. प्राध्यापक या सर्व घटकांच्या मार्गदर्शना--कडे लक्ष देतात. मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाचा खूपच सहभाग घेतात.मात्र एका मार्गदर्शनात अन्य विद्यार्थी-शिक्षकांचा अल्प प्रमाणातच सहभाग घेतात. विद्यार्थी-शिक्षकाचे पाठ नियोजन चुकीचे वाटल्यास आहे त्याच टाचणात सुधारणा करणे, विद्यार्थी-शिक्षकाने चुकीची उत्तरे दिल्यास प्रश्न चर्चेतून योग्य उत्तर काढून घेणे, तसेच त्याच्याकडे अधिक अभ्यास,वाचन,शैक्षणिक साधने यांचा आग्रह धरणे अशी प्रवृत्ती दिसते.

या पाठ मार्गदर्शनामध्ये शास्त्र अध्यापन पद्धतीचे पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक कमी प्रश्न विचारुन विद्यार्थी-शिक्षकाला अधिक बोलू देतात, त्यावर होकारात्मक प्रतिक्रिया व्यक्त करतात; पण नकारात्मक प्रतिसाद व्यक्त केल्यास तो दीर्घकाळ व्यक्त करतात. या मार्गदर्शनामध्ये प्रामुख्याने अपूर्ण होकारात्मक लहान चक्रे तसेच अपूर्ण होकारात्मक, नकारात्मक लहान चक्रे आहेत.

७) गणित पाठनियोजनाच्या मार्गदर्शनाचे चित्र --

विद्यार्थी-शिक्षक पाठ टाचण तयार न करताच किंवा त्रोटक टाचण घेऊन मार्गदर्शक प्राध्यापकाकडे मार्गदर्शनासाठी आला तर गणित पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक मार्गदर्शन देत नाहीत. प्रथम टाचण काढणे, ते पूर्ण करणे यासाठी पाठ्य-घटक, उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे, पूर्वज्ञान, मूल्यमापन या बाबींकडे लक्ष देण्यास सांगतात.

पाठ नियोजन मार्गदर्शनाची सुरवात पूर्वज्ञानापासून करतात परंतु या घटकावर मर्यादितच चर्चा होते. मार्गदर्शनामध्ये यानंतर आशय, पाठ्यमुद्दे, उद्दिष्टे, शिक्षक, विद्यार्थी कृती, प्रेरणा, शैक्षणिक साधने, संकलन, उपयोजन, मूल्यमापन, फलकलेखन या क्रमाने मार्गदर्शन देतात. या घटकामध्ये विषयज्ञान व शिक्षक कृती या घटकावर सर्वात जास्त चर्चा होते. त्यानंतर प्रेरणा व हेतुकथन, मूल्यमापन, प्रश्न पद्धती व पाठाचा सर्वसाधारण उद्देश व उद्दिष्टे आणि स्पष्टीकरणे या घटकावर भर देतात. विषयज्ञान व शिक्षक कृती या घटकामध्ये सांगड घालण्याचा प्रयत्न केला जातो. मात्र अन्य घटकांचे स्वतंत्रपणे मार्गदर्शन करतात. या चर्चेमध्ये प्राध्यापक विद्यार्थी-शिक्षकाला हेतुत: प्रश्न विचारुन प्रतिसाद घेत नाहीत त्यामुळे होणारी चर्चा अल्पकाळ होते. (लघु चर्चा)

पूर्वज्ञानावर जी चर्चा चालते त्यामध्ये गणित पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक पूर्वज्ञानाची अध्यापन घटकाशी सुसंगती पाहतात व विद्यार्थी-शिक्षकाला पूर्वीचा पाठ व इयत्ता यावर प्रश्न विचारतात. या संबंधीचा मागील संदर्भ विद्यार्थी-शिक्षकाला देता आला नाही तर प्राध्यापक मागील इयत्तांची पुस्तके व संदर्भ वाचावयास व शोधावयास सांगतात.

प्रेरणेसंबंधीच्या मार्गदर्शनामध्ये प्राध्यापक सर्वात जास्त चर्चा करतात. विद्यार्थी-शिक्षकाला प्रेरणा सुचत नसेल तर प्राध्यापक स्वत: प्रेरणा सांगतात. या चर्चेमध्ये गणित पाठ मार्गदर्शक घटकानुरुपता व प्रेरणा देणाऱ्या कृती यांना प्रथम महत्त्व देतात व नंतर प्रस्तावनेचा परिणाम व तिची हेतुकथनाशी सांगड याना महत्त्व देतात.

पाठ टाचणातील मुद्दया-उपमुद्दयावर चर्चा करताना विद्यार्थी-शिक्षकाने मुद्दे, उपमुद्दे लिहिले नसल्यास ते लिहिल्याशिवाय मार्गदर्शन देत नाहीत.यावरील चर्चेमध्ये मुद्दयांचे स्पष्टीकरण विचारणे,प्रत्येक मुद्दयांवर चर्चा करणे,चर्चेच्या दरम्यान विद्यार्थी-शिक्षकाला अवांतर वाचन देणे अशा स्वरुपाची प्रवृत्ती दिसते. विद्यार्थी-शिक्षकाला मुद्दयांचे स्पष्टीकरण आले नाही तर स्वत: मुद्दयांचे स्पष्टीकरण करतात. पाठाचा आशय सविस्तर सांगतात, मात्र घटकाशी निगडित आशय सांगत नाहीत.

उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनामध्ये गणित पाठाचे मार्गदर्शक प्राध्यापक उद्दिष्टे घटकानुरुप,स्पष्टीकरणे व उद्दिष्टे यांचा क्रम यावर स्वत: मार्गदर्शन करतात.अधिक उद्दिष्टांची गरज असल्यास ती चर्चेतून विद्यार्थी-शिक्षकाच्या लक्षात आणून देतात,तसेच विद्यार्थी-शिक्षकाने लिहिलेल्या उद्दिष्टांमध्ये बदल करताना त्यामागील कारणे सांगतात.

गणित पाठ मार्गदर्शनामध्ये शैक्षणिक साधनांवर मर्यादितच चर्चा केली जाते.त्यामध्ये पाठ्य विषयाला अनुसरुन शैक्षणिक साधनांचा समावेश पाठ नियोजनामध्ये केला नसेल तर ती दाखविण्याचा आग्रह धरतात,त्यांच्या कल्पना सुचवितात,त्यांच्या उपलब्धतेविषयी माहिती देतात.त्याचप्रमाणे शिक्षककृतीवरील चर्चेमध्ये प्रश्न व शैक्षणिक साधनावर चर्चा करतात,तसेच कथन,प्रश्न,शैक्षणिक साधने पाठाच्या मुद्दयानुसार असण्यासंबंधी चर्चा करतात.या चर्चेमध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाला अवांतर माहिती देतात,तसेच प्रश्न,कथन , स्पष्टीकरण,विद्यार्थी सहभाग,शैक्षणिक साधने या क्रमाने घटकांना महत्त्व देऊन चर्चा करतात.विद्यार्थी कृतीमध्ये विद्यार्थी-सहभाग वाढविणे,तो कुठे व कसा घ्यावा याविषयी मार्गदर्शन करतात.

मूल्यमापन प्रश्नावरील मार्गदर्शनात प्रश्न उद्दिष्टानुसार ज्ञान,आकलन, उपयोजन याप्रमाणे असण्याविषयी मार्गदर्शन करतात. अशा प्रश्नांचे स्वरुप सांगतात. त्याचप्रमाणे स्वाध्याय चर्चेत स्वाध्याय पाठय-घटकानुसार,कृतिप्रधान,छोटा व पाठय-घटकांच्या दृढीकरणास उपयुक्त ठरणारा असण्याविषयी मार्गदर्शन देतात. विद्यार्थी-शिक्षकाने दिलेल्या स्वाध्यायात मार्गदर्शन व चर्चेतून बदल सुचवितात.

फलक लेखनावर दिल्या जाणा-या मार्गदर्शनात गणित अध्यापन-पद्धतीचे पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक मुद्दे, उपमुद्दे, उदाहरणे, आकृत्या या संबंधी मार्गदर्शन करतात. तसेच फलकाचे दोन भागात लेखन करणे, मुद्दयांचे अधोरेखन करणे याविषयी सूचना करतात.

पाठ मार्गदर्शन उशिरा घेण्यास येणा-या विद्यार्थी-शिक्षकाला वेळ न करण्याविषयी समज देऊन मार्गदर्शन करतात. विशिष्ट घटकाच्या मार्गदर्शनास प्राध्यापक जो वेळ देतात त्यानुसार क्रम पाहता सर्वाधिक वेळ उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणावरील मार्गदर्शनास देतात. त्यानंतर शिक्षक ७ विद्यार्थी कृती, पाठय मुद्दे, प्रेरणा, पूर्वज्ञान, शैक्षणिक साधने, मूल्यमापन साधने, संकलन, उपयोजन, फलक लेखन यांना वेळानुसार क्रम दिला जातो. मार्गदर्शनामध्ये वरील सर्व घटकांवर लक्ष दिले जाते. मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थी-शिक्षकाचा मध्यम तर अन्य विद्यार्थी-शिक्षकांचा अल्प प्रमाणात सहभाग घेतला जातो. विद्यार्थी-शिक्षकाचे पाठ टाचण चुकीचे वाटल्यास आहे त्या पाठ टाचणात सुधारणा, विद्यार्थी-शिक्षकाने चुकीची उत्तरे दिल्यास चुकीची जाणीव देऊन प्रश्न उपप्रश्नाव्दारे सुधारणा करुन घेण्याची प्रवृत्ती दिसते. मात्र विद्यार्थी-शिक्षकांकडून अधिक वाचन, अभ्यास, शैक्षणिक साधने यावर आग्रह धरतात.

या पाठ मार्गदर्शनामध्ये बहुसंख्य गणित अध्यापन पद्धतीचे पाठ मार्गदर्शक प्राध्यापक कमी प्रमाणात प्रश्न विचारुन विद्यार्थी-शिक्षकाला अधिक बोलू देतात. त्यावर प्राध्यापक होकारात्मक प्रतिक्रिया व्यक्त करतात ,नकार काही वेळा व्यक्त केला असता तो दीर्घकाळ व्यक्त केला जातो. या मार्गदर्शनामध्ये प्रामुख्याने अपूर्ण होकारात्मक लहान चके आहेत.